

Võlaõigusseaduse ning võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja rahvusvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (uue tootevastutuse direktiivi ülevõtmine)

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	1
1.1. Sisukokkuvõte	1
1.2. Eelnõu ettevalmistaja	3
1.3. Märkused	3
2. SEADUSE EESMÄRK	3
3. EELNÕU SISU JA VÕRDLEV ANALÜÜS	5
3.1. Võlaõigusseaduse muutmine	5
3.2. Võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja rahvusvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seaduse muutmine	32
3.3. Eelnõu põhiseaduspärasus	32
4. EELNÕU TERMINOLOOGIA	32
5. EELNÕU VASTAVUS EUROOPA LIIDU ÕIGUSELE	33
6. SEADUSE MÕJUD	33
6.1. Euroopa Komisjoni mõjuhindang	33
6.2. Muudatustest mõjutatud sihtrühmad	34
6.3. Mõjude hinnang	34
7. SEADUSE RAKENDAMISEGA KAASNEVAD RIIGI JA KOHALIKU OMAVALITSUSE TEGEVUSED, EELDATAVAD KULUD JA TULUD	39
8. RAKENDUSAKTID	40
9. SEADUSE JÕUSTUMINE	40
10. EELNÕU KOOSKÕLASTAMINE, HUVIRÜHMADE KAASAMINE JA AVALIK KONSULTATSIOON	40

1. SISSEJUHATUS

1.1. Sisukokkuvõte

Tootevastutus seisneb tootja vastutuses puudusega toote tekitatud kahju eest, mis kohaldub olukorras, kus puudusega toode põhjustab isikule või tema varale kahju. Tegemist on nn tootja mittesüüalise vastutuse regulatsiooniga, mis on loodud tarbijate kaitseks ja tootmisega kaasnevate riskide õiglaseks jaotamiseks. Tootjaks loetakse füüsilist või juriidilist isikut, hõlmates kõiki isikuid, kes esitlevad end tootjana, kinnitades tootele oma nime, kaubamärgi või muu eristava tunnuse või lubades seda teha kolmandal isikul, kuna sellega jätab isik mulje, et ta osaleb tootmisprotsessis või vastutab selle eest. Kannatanuks loetakse füüsilist isikut, kes on toote puuduse tõttu kahju saanud.

Võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu kohaselt muudetakse võlaõigusseadust (VÕS) selleks, et võtta Eesti õigusesse üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/2853, mis käsitleb vastutust puudusega toodete eest ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 85/374/EMÜ (esimene edaspidi *uus direktiiv* või *direktiiv 2024/2853* ja teine *senine direktiiv* või *direktiiv 85/374*).

Direktiiv 85/374¹ pärineb aastast 1985. Direktiivi 2024/2853 põhjenduses 3 märgitakse, et senine direktiiv on olnud mõjus ja oluline vahend, kuid uute tehnoloogiate, nagu tehisintellekti, uute ringmajanduse ärimudelite ja uute üleilmsete tarneahelatega kaasnevate muudatuste valguses tuleb see üle vaadata, mh toote määratlusega seoses. Senised kogemused on näidanud, et kannatanutel on raskusi hüvitise saamisega, kuna kahju hüvitamise nõude esitamisele kehtivad piirangud, samuti on kannatanutel raskusi tõendite esitamisega, eelkõige üha suureneva tehnilise ja teadusliku keerukuse tõttu. Direktiiv 2024/2853 soodustab uute tehnoloogiate, sh tehisintellekti levitamist ja kasutusele võtmist, tagades samal ajal kannatanute kaitse ja võrdsed võimalused ning suurema õiguskindluse ettevõtjate jaoks.

Eelnõu kohaselt tehtavate muudatuste eesmärk on ajakohastada tootevastutuse regulatsiooni ja tagada õiglane riskijaotus ettevõtjate ja tarbijate vahel. Seepärast on oluline esiteks määratleda, mida käsitleda tootena, mille puuduse eest ettevõtja võib vastutada. Teiseks tuleb kindlaks määrata vastutavate ettevõtjate ring. See on tarbija vaatepunktist asjakohane ka juhul, kui tootja ei asu Euroopa Liidus. Kolmandaks tuleb täpsustada tõendamiskoormise reegleid, et leevendada tarbija tõendamiskõhvi, kuid samas tagada riski õiglane jaotus ka ettevõtja puhul. Eelnõuga kavandatavate muudatustega:

- leevendatakse piiranguid hüvitamisele kuuluva kahju puhul;
- laiendatakse ja täpsustatakse toote määratlust;
- laiendatakse puudusega tootest põhjustatud kahju eest vastutavate ettevõtjate ringi;
- leevendatakse kannatanu tõendamiskoormist.

Eelnõu mõjutab eelkõige selliseid ettevõtjaid, kes tegutsevad tootjatena (sealhulgas selliseid tootjaid, kes toodavad toote üksikuid komponente või kes oluliselt muudavad teatavat toodet). Muudatused mõjutavad ka importijaid või tootja volitatud esindajaid, sest nemad võivad samuti puudusega toote eest vastutada juhul, kui tootja ise ei asu Euroopa Liidus. Eelnõu mõjutab ka toodete levitajaid ja digiplatvormi pakkujaid, kuna teatud tingimuste täitumise korral võivad vastutada ka nemad.

Muudatuste tulemusel laieneb ettevõtjate ring, kellele tootevastutuse regulatsioon edaspidi kohaldub. Lisaks leevendatakse piiranguid hüvitatavale kahjule, mis ettevõtjatele tähendab, et senisest enamate toodete ja nende osade puhul tuleb arvestada kahju hüvitamise kohustusega puuduse esinemise korral (näiteks puudusega tarkvarauuenduse tõttu toote kasutamisel tekkinud tervise- või varaline kahju). Ettevõtjate vaatepunktist tähendab see halduskoormuse suurenemist. Puudusega toote tõttu kannatada saanud inimeste jaoks seevastu lihtsustub puuduse tõendamine kahju hüvitamise nõudmisel – määratakse kindlaks, milliste asjaolude korral kohus eeldab puuduse olemasolu ning põhjuslikku seost puuduse ja kahju vahel.

Eelnõu sisaldab seega nii halduskoormust suurendavaid kui ka vähendavaid muudatusi. Halduskoormuse tasakaalustamise reegel on täidetud.

¹ Nõukogu 25. juuli 1985. aasta direktiiv 85/374/EMÜ liikmesriikide tootevastutust käsitlevate õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta (EÜT L 210, 07.08.1985, lk 29).

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Justiits- ja Digiministeeriumi tsiviilõiguse talituse nõunikud Alexandra Kööp (alexandra.koop@justdigi.ee) ja Tanel Kivi (tanel.kivi@justdigi.ee). Eelnõu koostamisel osalesid ka Tartu Ülikooli õigusteaduskonna professor Janno Lahe (janno.lahe@ut.ee) ja kaasprofessor Age Värv (age.varv@ut.ee).²

Eelnõu seletuskirja mõjuanalüüsi osa on koostanud Justiits- ja Digiministeeriumi õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse nõunik Pilleriin Lindsalu (pilleriin.lindsalu@justdigi.ee). Eelnõu on keeleliselt toimetanud sama talituse toimetaja Inge Mehide (inge.mehide@justdigi.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu on seotud Euroopa Liidu õiguse rakendamisega. Eelnõukohase seadusega võetakse üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/2853, mis käsitleb vastutust puudusega toodete eest ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 85/374/EMÜ.

Eelnõukohase seadusega muudetakse:

- võlaõigusseaduse redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 20.06.2026, 17;
- võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja rahvusvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seaduse redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 20.06.2026, 17.

Eelnõu ei ole seotud ühegi muu menetluses oleva eelnõu ega Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga.

Kuna eelnõu sisaldab menetlusnorme (tõendite esitamise regulatsioon), võetakse vastavalt Eesti Vabariigi põhiseaduse § 104 punktile 14 eelnõu seadusena vastu Riigikogu koosseisu hääلteenamusega.

2. SEADUSE EESMÄRK

Senise direktiivi eesmärk oli kõrvaldada need liikmesriikide õigussüsteemide vahelised erinevused, mis võivad moonutada konkurentsi ja mõjutada kaupade liikumist siseturul. Kuna senine direktiiv vajanuks ulatuslikke muudatusi, otsustati see kehtetuks tunnistada ja asendada uue direktiiviga. Uue direktiivi eesmärk on tootevastutuse normide ulatuslikuma ühtlustamise kaudu aidata veelgi kaasa nende eesmärkide saavutamisele, parandades samal ajal tarbijate kaitset (uue direktiivi põhjendus 1). Uue direktiivi põhjenduse 2 kohaselt on ettevõtja mittesüüline vastutus ainus vahend, mille abil võib lahendada tänapäevasele tehnoloogiapõhisele tootmisele omase riski õiglase jaotamise probleemi. Uue direktiivi eesmärk on lisaks tagada sidusus ja kooskõla nende Euroopa Liidu ja liikmesriikide õigusaktide vahel, mis käsitlevad tooteohutust ja turujärelevalet, selgitada põhitermineid ja kontseptsioone, et tagada sidusus, õiguskindlus ja võrdsed võimalused siseturul, ning arvestada Euroopa Kohtu praktikat (uue direktiivi põhjendus 4). Euroopa Kohus on oma praktikas selgitanud, et tootevastutuse regulatsiooni eesmärk on tagada tänapäevasele tehnoloogilisele tootmisele omaste riskide õiglane jaotamine kannatanu ja tootja vahel ning kaitsta tarbijate ohutust ja tervist (vt EKo C-621/15, *N.W. jt versus Sanofi Pasteur MSD SNC jt*, ECLI:EU:C:2017:484, p 32; EKo C-503/13 ja 504/13, *Boston Scientific Medizintechnik GmbH versus AOK Sachsen-Anhalt*, ECLI:EU:C:2015:148, p-d 42 ja 47). Uus direktiiv tagab samuti kooskõla Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsuses nr 768/2008/EÜ sätestatud ühiste põhimõtete

² Õiguspoliitika uuringud ja analüüsid 2026. <https://www.justdigi.ee/uuringud>

ja erisätetega, mida kohaldatakse kõigi tooteid käsitlevate valdkondlike õigusaktide suhtes. Direktiivi 2024/2853 kohaldamisalast jäävad välja riiklikud kompensatsioonisüsteemid, nagu näiteks riiklik ravikindlustus jms.

Eelnõu koostamisele ei eelnenud väljatöötamiskavatsust. Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja § 1 lg 2 p 2 kohaselt ei ole väljatöötamiskavatsus nõutav, kui eelnõu käsitleb Euroopa Liidu õiguse rakendamist ja kui eelnõu aluseks oleva Euroopa Liidu õigusakti eelnõu menetlemisel on sisuliselt juba analüüsitud Euroopa Liidu õigusaktiga lahendatava probleemi võimalikke lahendusi, nende sobivust meie õiguskorda, olulisi mõjusid, halduskoormust jms. Uue direktiivi eelnõu avaldamise järel koostati ja kinnitati neid küsimusi analüüsivad Eesti seisukohad³, mistõttu ei ole eraldi väljatöötamiskavatsus vajalik.

Uus direktiiv lähtub maksimaalse ühtlustamise põhimõttest. See tähendab, et liikmesriikidel ei ole lubatud säilitada ega kehtestada muid riigisiseseid norme peale direktiivis sätestatud (vt direktiivi 2024/285 art-t 3). Uue direktiivi põhjenduse 8 kohaselt tähendab see, et liikmesriigid ei tohi direktiivi kohaldamisalasse kuuluvates küsimustes jätta kehtima ega kehtestada rangemaid või leebemaid sätteid, kui on sätestatud uues direktiivis. Siiski ei ole maksimaalse ühtlustamise nõue absoluutne, kuna direktiiv annab liikmesriikidele teatud küsimustes valikuvabaduse ja otsustusõiguse nende riigisisesse õigusesse ülevõtmisel. Valikute üle otsustamiseks küsis Justiits- ja Digiministeerium 2025. a kevadel teiste ministeeriumite ja huvirühmade arvamust. Eelnõu koostamisel on saadud tagasisidega arvestatud. Valikukohad olid järgmised:

1. Valdkondlikud hüvitusskeemid

Uue direktiivi art 8 lg-s 5 on sätestatud, et kui kannatanu ei saa hüvitist seetõttu, et ühtegi samas artiklis nimetatud isikut ei ole võimalik vastutusele võtta, mh seetõttu, et vastutavad isikud on maksejõuetud või tegevuse lõpetanud, võib liikmesriik kasutada kehtivaid riigisiseseid valdkondlikke hüvitusskeeme või luua riigisisese õiguse alusel uusi skeeme, mida eelistatult ei rahastata avaliku sektori tuludest, et puudusega toodete tõttu kahju kannatanud saaksid asjakohast hüvitist. Uue direktiivi põhjenduse 41 kohaselt otsustavad liikmesriigid, kas selliseid hüvitusskeeme rahastatakse täielikult või osaliselt avaliku või erasektori tuludest.

Esitatud tagasisides ministeeriumid ja huvirühmad uute hüvitusskeemide loomist üldiselt ei toetanud.

Olgu lisatud, et art 8 lg-s 5 kirjeldatud juhtudel pakuvad Eestis kannatanu kehavigastuse või tervisekahjustuse korral kannatanule tuge riiklikud kindlustusskeemid (nt riiklik ravikindlustus, pensionikindlustus). Asja hävimise või kahjustumise puhuks on tarbijatel võimalik sõlmida kindlustusleping eraõigusliku kindlustusandjaga.

2. Erand arendusriskiga seotud kaitsest

Uue direktiivi art 18 lg 1 järgi on liikmesriigil õigus jätta oma õigussüsteemis kehtima meetmed, mille kohaselt ettevõtja vastutab isegi siis, kui ta tõendab, et toote turule laskmise või kasutusele võtmise ajal või ajavahemikul, mil toode oli tootja kontrolli all, ei olnud objektiivsete teaduslike ja tehniliste teadmiste tase puuduse avastamiseks piisav. Artikli 18 lg 2 võimaldab selliseid meetmeid ka kehtestada või muuta. Sellisel juhul tuleb arvestada art 18

³ Vabariigi Valitsuse seisukohad tsiviilvastutust käsitlevate direktiivi eelnõude kohta (tootja vastutus ja tehisintellektiga seotud vastutus). <https://eelnaud.valitsus.ee/main/mount/docList/9f2a0229-9bf9-41b7-924e-16eeafdb29e>

lg-s 3 sätestatuga, mille kohaselt need meetmed: a) piirduvad kindlate tootekategooriatega; b) on põhjendatud avaliku huvi eesmärkidega ning c) on proportsionaalsed, sest sobivad taotletavate eesmärkide saavutamise tagamiseks ega ole nende eesmärkide saavutamiseks vajalikust rangemad.

Uue direktiivi põhjenduse 59 kohaselt võivad sellisteks avaliku huvi eesmärkideks olla näiteks avalik kord, avalik julgeolek ja rahvatervis.

Esitatud tagasisides ministeeriumid ja huvirühmad kõnealuse erandi kehtestamist üldiselt ei toetanud.

Erandi nn arenguriski vastuväitest võimaldas kehtestada ka senine direktiiv ning üksikud riigid (Luksemburg ja Soome täies ulatuses, Hispaania, Prantsusmaa ja Ungari teatavate tootegruppide puhul) on seda ka teinud. Uue direktiivi mõjuanalüüsis on aga leitud, et mainitud erandi olemasolu või puudumine ei ole selles riigis esitatud tootevastutuse nõuete arvule avaldanud mingit märkimisväärset mõju.⁴

Erandi kehtestamata jätmine on mõistlik – kui ettevõtjad peaksid vastutama vaatamata sellele, et toote turule laskmise või kasutusele võtmise ajal või ajavahemikul, mil toode oli tootja kontrolli all, ei olnud objektiivsete teaduslike ja tehniliste teadmiste tase puuduse avastamiseks piisav, võib see pidurdada innovatsiooni ja uute toodete väljatöötamist. Lisaks võiks see tähendada ettevõtjate jaoks suuremaid kulutusi vastutuskindlustusele.

3. EELNÕU SISU JA VÖRDLEV ANALÜÜS

3.1. Võlaõigusseaduse muutmine

Eelnõu koostamisel on järgitud normide seni kehtivat struktuuri, et seaduse adressaatidel oleks seda hõlpsam mõista. See tähendab, et uuest direktiivist tulenevad muudatused on integreeritud nendesse paragrahvidesse, mis vastava muudatuse temaatikat käsitlevad.

Vastutuse üldine struktuur jääb üldjoontes samaks, kuid oluline erisus on see, et tootevastutuse subjektiks saavad eelnõukohases VÕS-i § 1062¹ nimetatud ettevõtjad. Selleks, et ettevõtja vastutaks puudusega tootest põhjustatud kahju eest, peavad esinema järgmised eeldused:

- isiku surma või talle kehavigastuse või tervisekahjustuse põhjustamine või asja hävimine või kahjustumine (arvestades § 1061 lg-s 2 sätestatud piiranguid);
- puudusega toote turule laskmine või kasutusele võtmine;
- põhjuslik seos toote puuduse ja tekkinud kahju vahel;
- vastutust välistavate asjaolude puudumine.

VÕS-i § 217 („Asja vastavus lepingutingimustele“)

VÕS-i § 217 lg-t 7 muudetakse nii, et see sisaldaks korrektset viidet terminile „tootja“. Kehtiva VÕS-i § 217 lg 7 on sõnastatud nii: „Käesoleva jao tähenduses loetakse tootjaks käesoleva seaduse § 1062 lõikes 1 nimetatud isikut.“ VÕS-i § 1062 lg 1 viitab kehtivas redaktsioonis nii tootjale, toote osa tootjale kui ka toote importijale. VÕS-i § 217 lg 7 loodi tarbijalemüügi

⁴ European Commission. Commission staff working document: Impact assessment report accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective products (SWD(2022) 316 final). Brussels, 28.09.2022, lk 21. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A52022SC0316>

direktiivi⁵ art 2 p 2 ülevõtmiseks, kus määratletakse termin „tootja“ – tootja on kauba valmistaja, kauba liitu importija või isik, kes on pannud kaubale oma nime, kaubamärgi või muu tunnusmärgi ja esineb selle tootjana.⁶

VÕS-i § 1062 tunnistatakse eelnõukohase seadusega kehtetuks, mistõttu ei ole VÕS-i § 217 lg-s 7 võimalik viidet sättele säilitada. Uueks tootjat defineerivaks sätteks saab VÕS-i § 1062¹ lg 1 (täpsemalt nimetatakse selles vastutavad ettevõtjad, kes puudusega tootest põhjustatud kahju eest vastutavad), millele eelnõukohane VÕS-i § 217 lg 7 ka viitab. Viide muudele VÕS-i § 1062¹ lõigetele ei ole asjakohane, sest need väljuvad tarbijalemüügi direktiivi art 2 p-s 2 (VÕS-i § 217 lg-ga 7 ülevõetav säte) määratletud termini „tootja“ ulatusest. Lisaks hõlmab tootja määratlus võlaõigusseaduse 2. osa 11. peatüki 1. jao tähenduses ka tootja importijat. Termin „importija“ on avatud toote nõuetele vastavuse seaduse (edaspidi ka TNVS) § 4 lg 1 p-s 1, mille kohaselt on importija Euroopa Liidus asuv isik, kes laseb toote kolmandast riigist liidu turule.

VÕS-i § 217 lg 7 muutmine tagab ka selle jätkuva vastavuse tarbijalemüügi direktiiviga.

VÕS-i § 1061 („Ettevõtja vastutus“)

Üldist

Eelnõukohase seadusega muudetakse paragrahvi pealkirja, asendades termini „tootja“ terminiga „ettevõtja“, mis on täpsem ja mida uus direktiiv kasutab vastutavate isikute nn katusteterminina. „Ettevõtja“ on EL autonoomne termin ja tähendab VÕS-i 53. ptk 3. jao tähenduses toote või komponendi tootja, seotud teenuse osutaja, volitatud esindaja, importija, tellimuste täitmise teenuse osutaja või turustajat. See tähendab, et terminiga „ettevõtja“ hõlmatakse lisaks tootjale ka teisi isikuid, kes võivad olla vastutavad puudusega tootest põhjustatud kahju eest. Vastutavate isikute ring muutub uue direktiivi alusel võrreldes kehtiva õigusega laiemaks. Kehtiva õiguse kohaselt loetakse tootjaks valmistoote valmistajat, tooraine või toote osa valmistajat, end tootjana esitlevat isikut ning importijat. Direktiiviga laieneb nüüd vastutus ka tarkvaraarendajale, toote olulisele muutjale ning juhul, kui tegelik tootja asub väljaspool Euroopa Liitu, toote maaletoojale, volitatud esindajale, levitajale. Samuti vastutavad teatud juhtudel ka digiplatvormid. Lisaks muudetakse lg-id 1–3 ning lisatakse lg-d 2¹, 2², 3¹, 3² ja 6.

Paragrahvi põhieesmärk on reguleerida seda, milliste õigushüvede kahjustamise korral puudusega toote tõttu tekib kannatanul õigus kahju hüvitamisele. Võrreldes kehtiva õigusega laieneb hüvitatavate kahjude ring, kaotatakse kahju 500 euro suuruse suurune alampiir ning tuuakse kaitstava õigushüvena sisse andmete säilimine ja segakasutuses oleva vara. Olgu lisatud, et muude (kui kõnealuses paragrahvis märgitud) hüvede rikkumise korral tootevastutuse regulatsioon ei kohaldu. Nii ei kuulu hüvitamisele nt eraelu puutumatuse rikkumisest tulenev kahju ja puhtmajanduslik kahju (vt uue direktiivi põhjendus 24). Puhtmajanduslik kahju tekib näiteks olukorras, kui puudusega tarkvaras tekkinud rikke tõttu jääb tarbijal soodne tehing tegemata ja sellest tehingust tulu saamata.

Eelnõu kohaselt jääb muutmata **VÕS-i § 1061 lg 5**, mis on sõnastatud nii: „Käesolevas jaos sätestatu ei välista ega piira nõuete esitamist muul õiguslikul alusel, muu hulgas õigusvastaselt

⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/771 kaupade müügilepingute teatavate aspektide kohta, millega muudetakse määrust (EL) 2017/2394 ja direktiivi 2009/22/EÜ ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 1999/44/EÜ (ELT L 136, 22.05.2019, lk 28–50).

⁶ Võlaõigusseaduse ja tarbijakaitse seaduse muutmise seadus (digitaalse sisu, tarbijalemüügi ning muudetud tarbija õiguste direktiivide ülevõtmine) 404 SE seletuskiri, lk 94–95.

ja süüliselt tekitatud kahju hüvitamise nõude esitamist.“ See on kooskõlas ka uue direktiivi põhjenduses 9 märgituga, mille kohaselt võib kannatanu vastavalt liikmesriigi õigusele nõuda kahju hüvitamist sellise lepingulise või lepinguvälise vastutuse alusel, mis ei hõlma tootja vastutust toote puuduse eest, nagu on sätestatud direktiivis. See puudutab näiteks garantiil või süül põhinevat vastutust või ettevõtja mittesüülist vastutust organismi omadustest põhjustatud kahju eest, mis on tingitud geenitehnoloogiast. Selliseid liikmesriigi õiguse sätteid, mis aitavad muu hulgas saavutada tarbijate ja teiste füüsiliste isikute tulemusliku kaitse, ei tohiks uus direktiiv mõjutada. Ka uue direktiivi põhjenduses 24 on märgitud, et direktiiv ei tohiks mõjutada õigust kahju, sealhulgas mittevaralise kahju hüvitamisele muude vastutuskordade alusel.

VÕS-i §-le 1061 viitavad KemS § 25 lg 4 p 3, RelvS § 83²⁷ lg 4 p 3 ja TOKVS § 20 p 6. Eelnimetatud sätted on jäetud muutmata, kuna nende eesmärk on eraldada vastava valdkonna käitaja või teenuseosutaja vastutuskindlustus tootevastutusest, suunates puudusega tootest tulenevad kahjunõuded tootevastutuse regulatsiooni alla.

VÕS-i § 1061 lg 1

VÕS-i § 1061 lg-t 1 muudetakse, asendades kehtivas redaktsioonis oleva termini „tootja“ ka siin terminiga „ettevõtja“. Muudatus on tingitud sellest, et puudusega toote eest vastutavate isikute ring ei piirdu enam ainult toote tootjaga.

Lõige 1 lähtub uue direktiivi art 6 lg 1 p-st a, kuid uue direktiivi vastavas sättes on eraldi märgitud, et kannatanul on õigus hüvitisele ka siis, kui on meditsiiniliselt tuvastatud kahju vaimsele tervisele. Uue direktiivi põhjenduses 21 on selgitatud nii: „Õiguskindluse huvides tuleks direktiivis täpsustada, et isikule kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamine hõlmab **vaimsele tervisele** põhjustatud meditsiiniliselt tunnustatud ja meditsiiniliselt tõendatud kahju, mis mõjutab kannatanu üldist tervislikku seisundit ja võib muuta vajalikuks teraapia või ravi, võttes muu hulgas arvesse Maailma Terviseorganisatsiooni rahvusvahelist haiguste klassifikatsiooni.“

VÕS-i § 1061 lg-s 1 niisuguse täienduse tegemine ei ole siiski vajalik ega asjakohane, sest „isiku tervisekahjustus“ hõlmab ilmselgelt ka kannatanu vaimse tervise kahjustamist. Sellist tüüpi tervisekahjustuse korral on kannatanul õigus mh mittevaralise kahju hüvitamisele VÕS-i § 134 lg 2 kohaselt. See on kooskõlas uue direktiivi põhjenduses 23 märgituga, mille kohaselt tuleks ette näha mittevaralise kahju hüvitamine, mis tuleneb direktiiviga hõlmatud kahjust, näiteks valu ja kannatused, niivõrd kui selline kahju on riigisisese õiguse alusel hüvitatav.

VÕS-i § 1061 lg 2

VÕS-i § 1061 lg-t 2 muudetakse uue direktiivi art 6 lg 1 p b ülevõtmiseks. Eelnõukohane VÕS-i § 1061 lg 2 näeb ette, et kui puudusega toode põhjustas asja hävimise või kahjustumise, vastutab ettevõtja seeläbi füüsilisele isikule tekitatud kahju eest, välja arvatud juhul, kui kannatanu kasutas hävinud või kahjustunud asja üksnes oma majandus- või kutsetegevuses.

Sisu poolest on eelnõukohane VÕS-i § 1061 lg 2 sarnane kehtiva VÕS-i § 1061 lg 2 p-ga 2, kuid muutub selle sätte sisuline rõhuasetus. Nimelt vastutab ettevõtja eelduste kohaselt alati ka asja hävimise või kahjustamise eest, välja arvatud juhul, kui kannatanu kasutas hävinud või kahjustunud asja **üksnes** oma majandus- või kutsetegevuses. Seda põhjusel, et kannatanu ei jääks hüvitiseta, kui ta kasutas hävinud või kahjustunud asja nii majandus- või kutsetegevuses kui ka väljaspool seda. See võib olla tavapärane nt sülearvuti, mobiiltelefoni, aga ka sõiduki puhul.

Uue direktiivi põhjenduses 25 on selgitatud, et füüsiliste isikute kaitsmiseks tuleks hüvitada füüsilise isiku varale tekitatud kahju. Kuna vara kasutatakse üha enam nii isiklikel eesmärkidel kui ka kutsetöös, on asjakohane näha ette sellises segakasutuses olevale varale tekitatud kahju hüvitamine. Pidades silmas uue direktiivi eesmärki kaitsta füüsilisi isikuid, tuleks direktiivi kohaldamisalast välja jätta vara, mida kasutatakse üksnes kutsetöös. Endine tootevastutuse direktiiv ja kehtiv VÕS-i § 1061 lg 2 ei välista juriidilise isiku nõudeõigust sõnaselgelt, vaid kohaldamisala on piiratud hüvitatava kahju liigi (VÕS §-i 1061 lg 1) ja toote enda (VÕS §-i 1061 lg 2) kaudu. Praktiliselt on aga juriidilise isiku nõudeõigust üldjuhul välistatud, sest kehtiva regulatsiooni kohaselt vastutab tootja kahju eest üksnes juhul, kui asi on sellist liiki, mida kasutatakse tavaliselt tarbimiseks **väljaspool** majandus- või kutsetegevust (VÕS-i § 1061 lg 2 p 1) ja kui kannatanu kasutas asja põhiliselt **väljaspool** majandus- või kutsetegevust (VÕS-i § 1061 lg 2 p 2). Juriidilisel isikul on sisuliselt võimatu tõendada, et ta kasutas toodet väljaspool enda majandus- või kutsetegevust. Seejuures tuleb arvestada ka endises tootevastutuse direktiivis rõhutatud tarbijakaitse eesmärkidega. Uues tootevastutuse direktiivis on nüüd sõnaselgelt täpsustatud, et ettevõtja vastutab vaid füüsilise isikule tekkinud kahju eest. Kuna uue direktiiviga laieneb kaitse segakasutuses olevale varale, tekiks ilma subjekti ehk füüsilise isiku piiramiseta olukord, kus jääb ebaselgeks, kas juriidilised isikud saaksid tootevastutuse regulatsiooni kasutada kahju sissenõudmiseks.

VÕS-i § 1061 lg 2 muutmise kaavad täielikult kehtivas VÕS-i § 1061 lg 2 p-des 1 ja 3 sätestatud välistused. VÕS-i § 1061 lg 2 p 1 ei ole enam asjakohane, kuna uus direktiiv ei sea asja hävimise või kahjustamise korral hüvitise saamise eelduseks seda, et tegemist on sellist liiki asjaga, mida kasutatakse tavaliselt tarbimiseks väljaspool majandus- või kutsetegevust. VÕS-i § 1061 lg 2 p 3 ei saa samuti kehtima jääda, kuna uus direktiiv ei näe kahju suurusele ette alampiiri (kehtivas seaduses 500 eurot).

VÕS-i § 1061 lg-d 2¹ ja 2²

VÕS §-i 1061 on lisatud uue sättena lg 2¹, mis näeb ette, et ettevõtja vastutab füüsilise isiku poolt väljaspool majandus- või kutsetegevust kasutatavate andmete hävimise või kahjustumise eest. Lõike 2¹ sisu põhineb uue direktiivi art 6 lg 1 p-l c.

Uue direktiivi ingliskeelses versioonis on kasutatud seejuures terminit *corruption*, mis direktiivi eestikeelses versioonis on tõlgitud (andmete) laostuseks. Eelnõus on kasutatud selle asemel terminit (andmete) „kahjustumine“, mis on seaduse adressaatidele arusaadavam. Sõna *corruption* võimalik tõlge on „kahjustumine“, „rikkumine“.

Uue direktiivi põhjenduses 20 on leitud, et arvestades immateriaalse vara kasvavat tähtsust ja väärtust, tuleks hüvitada ka andmete hävitamine või laostus, näiteks arvuti kõvakettalt kustutatud digifailid, sealhulgas andmete taastamise kulud. Füüsiliste isikute kaitsmiseks on vaja, et hüvitatakse ka andmete hävitamisest või laostusest tekkinud kahju. Andmete hävitamise või laostusega ei kaasne automaatselt varaline kahju, kui kannatanul on võimalik andmeid tasuta hankida, näiteks kui on olemas andmete varukoopia või andmeid on võimalik uuesti alla laadida või kui ettevõtja taastab või loob ajutiselt kättesaamatud andmed uuesti, näiteks virtuaalkeskonnas. Andmete hävitamine või laostus erineb andmelekkest või andmekaitsenormide rikkumisest, mistõttu ei mõjuta uus direktiiv hüvitise saamist Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruste (EL) 2016/679 või (EL) 2018/1725 ega Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivide 2002/58/EÜ või (EL) 2016/680 rikkumise eest.

Kuna uue direktiivi eesmärk on võimaldada hüvitist üksnes füüsilistele isikutele, ei kohaldu lg 2¹ andmetele, mida kasutatakse tööeesmärkidel, isegi kui andmeid ei kasutatud üksnes majandus- või kutsetegevuses (vt põhjendus 22).

Kehtivas õiguses sellist täpsustust ette nähtud ei ole. Lõike 2¹ regulatsioon on vajalik, kuna andmed ei ole asjad. Seega ei saaks kannatanu andmete hävimise või kahjustumise korral hüvitist sama paragrahvi lg 2 alusel. Andmed võivad küll muutuda asjaks, kui need on salvestatud kehalisele andmekandjale, kuid väljaspool seda juhtumit ilma lg-ta 2¹ neile kaitse siiski ei laieneks.

Samuti täiendatakse VÕS-i § 1061 lg-ga 2², et võtta üle uue direktiivi art 4 p 6. See viitab andmete määramisel Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2022/868 art 2 p-le 1. Nimetatud määruse punkti järgi on andmed tegevuse, faktide või teabe mis tahes digitaalne väljendus ja selliste tegevuste, faktide või teabe kogum, muu hulgas heli-, visuaal- või audiovisuaalsalvestise kujul.

VÕS-i § 1061 lg 3

Eelnõuga on muudetud VÕS-i § 1061 lg-t 3, et võtta üle uue direktiivi art 6 lg 1 p b alapunktid i ja ii. Kehtiva VÕS § 1061 lg 3 järgi ei vastuta tootja kahju eest, mis tekkis tootele endale. Uue redaktsiooni kohaselt ei vastuta ettevõtja kahju eest, mis tekkis tootele endale, sealhulgas puudusega osa tõttu, mis on tootesse integreeritud või tootega ühendatud kas selle toote tootja poolt või tootja kontrolli all. Integreerimine tähendab eelkõige tootega liitmist selliselt, et liidetavast saab toote lahutamatu osa. Näiteks integreeritakse tänapäeva autodele tarkvaral töötav adaptiivne ehk kohanev püsikiiruse hoidja. Adaptiivse püsikiirusehoidja tarkvara reageerib andureid kasutades eessõitva auto kiirusele, muutes seeläbi automaatselt auto kiirust, et säilitada ohutu vahemaa eesmise sõidukiga. Kuivõrd adaptiivse püsikiirusehoidja tarkvara on integreeritud autosse kui lõpptootesse, on see tarkvara saanud toote osaks. Seejuures tähendab ühendamine kahe või enama eraldi toote sidustamist. Sellised on näiteks *smart-home*-seadmed, kus nutipirnid, nutilukud jms on ühendatud nutikodu keskseadmega.

Seega ei vastuta ettevõtja puudusega tootest põhjustatud kahju eest ka juhul, kui kahju tekkis tootele endale. Selline kahju võib olla põhjustatud ka tootesse integreeritud või tootega ühendatud toote puudusega osast, kui see integreerimine või ühendamine toimus tootja poolt või tema kontrolli all (tootja kontroll on määratletud lg-tes 3¹ ja 3²). Võrreldes VÕS-i kehtiva redaktsiooniga ongi eelnõu vastava lõike põhiline täiendus see, et ettevõtja ei vastuta ka juhul, kui toote enda kahjustamine on põhjustatud toote puudusega osast.

VÕS-i § 1061 lg-d 3¹ ja 3²

Kuna eelnõukohases VÕS-i § 1061 lg-s 3 kasutatakse esimest korda terminit „tootja kontroll“, on otstarbekas see kohe ka avada. Lõige 3¹ sätestab, et toode on tootja kontrolli all seni, kuni tootja või tema loal kolmas isik: 1) integreerib, ühendab või tarnib toote osi, sealhulgas tarkvarauuendusi või tarkvara versioonitäiendeid või 2) muudab toodet.

Eeltoodut täiendab lg 3², mis sätestab, et toode on tootja kontrolli all ka siis, kui tootja on suuteline ise või kolmanda isiku kaudu tarnima tarkvarauuendusi või tarkvara versioonitäiendeid.

Termin „tootja kontroll“ on määratletud uue direktiivi art 4 p-s 5, kusjuures uus direktiiv seob tootja vastutuse tema kontrolliga toote üle mitmel eri juhul. VÕS-i kehtivas redaktsioonis seda terminit pole.

Üldise põhimõtte kohaselt saab tootja vastutusest vabaneda, kui ta tõendab, et on tõenäoline, et toote turule laskmise või kasutusele võtmise hetkel kahju põhjustanud puudust ei olnud või et see tekkis pärast seda hetke (uue direktiivi art 11 lg 1 p c). Seega on turule laskmine või kasutusele võtmine tavaliselt see hetk, millest alates toode pole enam tootja kontrolli all ning tal on võimalik vastutusest vabaneda. Siiski, nagu uue direktiivi põhjenduses 50 on märgitud, „võimaldab digitehnoloogia tootjal teha kontrolli ka pärast toote turule laskmist või kasutusele võtmist. Seega peaks tootja vastutama ka puuduste eest, mis tekivad pärast seda hetke tema kontrolli all oleva tarkvara või seotud teenuste tõttu, olgu tegemist kas versioonitäiendi või uuenduse või masinõppe algoritmiga. Sellist tarkvara või seotud teenuseid tuleks käsitada tootja kontrolli all olevatena, kui neid tarnib tootja või kui tootja annab tarnimiseks loa kolmandale isikule või nõustub sellega muul viisil. Näiteks kui nutiteleviisorit esitletakse videorakendust sisaldavana, kuid kasutaja peab pärast teleri ostmist rakenduse alla laadima mõnelt kolmanda isiku veebisaidilt, peaks teleri tootja koos videorakenduse tootjaga jääma vastutavaks videorakenduse puudustest põhjustatud kahju eest, isegi kui puudus tekkis alles pärast televiisori turule laskmist“.

Tasub rõhutada, et toode jääb tootja kontrolli alla mitte üksnes siis, kui tootja (või kolmas isik tema nõusolekul) integreerib, ühendab või tarnib pärast toote turule laskmist või kasutusele võtmist toote osi, sealhulgas tarkvarauuendusi või tarkvara versioonitäiendeid või muudab toodet, vaid ka siis, kui tootjal on **suutlikkus** tarnida tarkvarauuendusi või tarkvara versioonitäiendeid ise või kolmanda isiku kaudu (VÕS-i § 1061 lg 3²). See võib olla asjakohane nt tänapäevaste sõidukite puhul, mille puudus võibki tekkida sellest, et tarkvarauuendust ei tarnita. Ka uue direktiivi põhjenduses 19 on märgitud, et kui toode on turule lastud, tuleks seda pidada tootja kontrolli all olevaks seni, kuni tootjale jääb võimalus tarnida tarkvarauuendusi või tarkvara versioonitäiendeid või lubada neid tarnida kolmandal isikul.

VÕS-i § 1061 lg 4

VÕS-i § 1061 lg-s 4 on asendatud termin „tootja“ terminiga „ettevõtja“. Lõige 4 sätestab: „Puudusega ravimi eest vastutab ettevõtja käesolevas jaos sätestatu alusel, kui seadusest ei tulene teisiti.“ Muudatus on tingitud sellest, et puudusega toote eest vastutavate isikute ring ei piirdu enam ainult toote tootjaga.

Iseenesest ei ole lg 4 regulatsioon hädavajalik, sest ravimid on ilmselgelt tooted ja nendele kohaldub tootevastutuse regulatsioon. Teisalt võiks see anda valesti mõistetava signaali, kui lg 4 kehtetuks tunnistada. Õigusselguse huvides on lg 4 seega säilitatud ka seaduse uues redaktsioonis.

Vastutuse erisused ravimite puhul võivad tuleneda eelkõige ravimiseadusest, vt nt RavS-i § 21 lg-t 9. Olgu lisatud, et mõnes liikmesriigis on ravimitega põhjustatud kahju puhul sätestatud ka erikord, mis võimaldab hüvitist ka juhul, kui ravim polegi puudusega (põhjendused 10 ja 11). Eestis on eraldi reguleeritud vaktsiinikahjude hüvitamist, vt ravimiseaduse peatükki 5¹.

VÕS-i § 1061 lg 6

VÕS-i § 1061 täiendatakse lõikega 6, et võtta üle direktiivi 2024/2853 art 2 lg-d 2 ja 3.

Direktiivi 2024/2853 art 2 lg 2 kohaselt ei kohaldata direktiivi vaba ja avatud lähtekoodiga tarkvara suhtes, mida arendatakse või tarnitakse väljaspool äritegevust. Vaba ja avatud lähtekoodiga tarkvara on selline tarkvara, mille lähtekoodi jagatakse avalikult ning millele

kasutajad vabalt juurde pääsevad ning mida nad saavad vabalt kasutada, muuta ja edasi jagada. Üks selline avatud lähtekoodiga tarkvara on nt Linux.

Direktiivi 2024/2853 põhjenduses 14 on selgitatud, et selline tarkvara võib aidata kaasa teadusuuringutele ja innovatsioonile turul. Selline tarkvara on litsentseeritud nii, et see võimaldab kõigil seda tarkvara käitada, kopeerida, levitada, uurida, muuta ja täiustada. Selleks et mitte takistada innovatsiooni ega teadusuuringuid, ei tohiks direktiivi kohaldada sellise vaba ja avatud lähtekoodiga tarkvara suhtes, mis on arendatud või tarnitud väljaspool äritegevust, kuna nende määratlusest tulenevalt ei lasta selliselt arendatud või tarnitud tooteid turule. Sellise tarkvara arendamist või arendamisele kaasaaitamist ei tohiks käsitada turul kättesaadavaks tegemisena. Sellise tarkvara tasuta tarnimist ei tohiks põhimõtteliselt käsitada ettevõtlusega seotud tarnimisena. Kui aga tarkvara tarnitakse tasu eest või isikuandmete eest, mida kasutatakse muul viisil kui üksnes tarkvara turvalisuse, ühilduvuse või koostalitlusvõime parandamiseks, ning seetõttu tarnitakse tarkvara äritegevuse käigus, tuleks kohaldada direktiivi.

Juhul kui tootja integreerib väljaspool majandus- või kutsetegevust tarnitava tasuta ja avatud lähtekoodiga tarkvara oma tootesse komponendina ja selline tarkvara lastakse turule, peaks olema võimalik pidada kahju eest, mille on põhjustanud sellise tarkvara puudused, vastutavaks seda tootjat, mitte tarkvara tootjat, sest tarkvara tootja ei ole täitnud toote või komponendi turule laskmise tingimusi (vt direktiivi põhjendus 15).

Direktiivi 2024/2853 art 2 lg 3 kohaselt ei kohaldata direktiivi tuumaõnnetuse põhjustatud kahju korral, kui vastutus sellise kahju eest on reguleeritud liikmesriikide ratifitseeritud rahvusvaheliste konventsioonidega. Selliseks konventsiooniks on näiteks tuumakahjustuste eest tsiviilvastutuse Viini konventsioon, mis sõlmiti Viinis 21. septembril 1988. aastal ja jõustus Eesti Vabariigi suhtes 9. augustil 1994. aastal. Viini konventsiooni art 4 kohaselt on operaatori vastutus tuumakahjustuse eest absoluutne. Vastutust välistav asjaolu saab olla operaatori tõestus, et tuumakahjustus oli täielikult või osaliselt põhjustatud kahju kannatanud isiku raskest õigusrikkumisest või selle isiku tahtlikust tegevusest või tegevusetusest kahju tekitamise eesmärgil. Sel juhul võib kompetentne kohus, kui tema seadus seda ette näeb, vabastada operaatori täielikult või osaliselt tema kohustusest hüvitada sellisele isikule tekitatud kahju. Samuti ei lange operaatorile mingit vastutust tuumaintsidendi põhjustatud tuumakahjustuse eest, mis tulenes otseselt relvastatud konfliktist, sõjategevusest, kodusõjast või vastuhakust.

VÕS-i § 1062 („Tootja“)

VÕS-i § 1062 tunnistatakse kehtetuks. Seoses mahukate sisuliste muudatustega tootja definitsioonis ja vastutavate ettevõtjate ringi laienemisega on otstarbekas tunnistada VÕS-i § 1062 kehtetuks ja esitada vastutavaid ettevõtjaid puudutav regulatsioon eelnõu kohaselt lisatavas §-s 1062¹.

VÕS-i § 1062¹ („Vastutavad ettevõtjad“)

Üldiselt

Uus direktiiv laiendab märgatavalt puudusega toote eest vastutavate isikute ringi, seega muutub regulatsioon võrreldes kehtiva §-ga 1062 ulatuslikult. VÕS §-i 1062¹ täpsustab ka VÕS-i § 1061 lg-t 1, tuues välja ammendava loetelu ettevõtjatest, kes puudusega toote põhjustatud kahju eest võivad vastutada. Vastutavad ettevõtjad on reguleeritud uue direktiivi art-s 8, asjakohased mõisted (terminid) on määratletud art-s 4. Seega on § 1062¹ koostatud uue direktiivi art-te 8 ja

4 koosmõjus. Füüsiliste isikute kaitse tagamiseks tuleks sellises olukorras pidada kõiki pooli solidaarselt vastutavaks (vt põhjendus 53).

Kui kaks või enam isikut vastutavad sama kahju eest näiteks juhul, kui puudusega toote osa on integreeritud tootesse, mis kahju põhjustab, on kannatanul võimalik nõuda hüvitist nii tootjalt, kes integreeris puudusega osa oma tootesse, kui ka puudusega osa tootnud tootjalt. VÕS-i §-s 1062¹ loetletud vastutavaid ettevõtjaid tuleks füüsiliste isikute kaitse tagamiseks sellises olukorras pidada solidaarselt vastutavaks (vt põhjendust 53) ning pärast kannatanule kahju hüvitamist on võimalik kahju hüvitanud isikul esitada tagasinõue teise solidaarvõlgniku vastu (VÕS-i § 69 lg 2, § 137 lg 2). Sellega seoses vajab aga eraldi täpsustamist direktiivi 2024/2853 art 12 lg 2, mida küll riigisisesele õigusesse üle ei võeta (vt järgnevaid põhjendusi), kuid mis sätestab tagasinõude esitamise piirangud tootjale, kes integreerib tootesse tarkvarakomponendi.

Direktiivi 2024/2853 art 12 lg 2 sätestab, et tootjal, kes integreerib tootesse tarkvarakomponendi, ei ole tagasinõudeõigust sellise tootja suhtes, kes tootis kõnealuse puudusega tarkvarakomponendi, mis tekitas kahju, kui: a) puudusega tarkvarakomponendi tootja oli tarkvarakomponendi turule laskmise ajal mikro- või väikeettevõtja, st ettevõtja, kes hinnatuna koos kõigi oma võimalike partnerettevõtjatega komisjoni soovitus 2003/361/EÜ lisa art 3 lg 2 tähenduses ja sidusettevõtjatega kõnealuse lisa art 3 lg 3 tähenduses on kõnealuse lisa art 2 lg-s 3 määratletud mikroettevõtja või kõnealuse lisa art 2 lg-s 2 määratletud väikeettevõtja ning b) tootja, kes integreeris puudusega tarkvarakomponendi tootesse, leppis puudusega tarkvarakomponendi tootjaga kokku, et loobub sellest õigusest.

Selle soovitus 2003/361/EÜ lisa art 2 lg 2 määratluse kohaselt käsitatakse väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate kategoorias väikeettevõtjana ettevõtjat, kus töötab vähem kui 50 inimest ning mille aastakäive ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 10 miljonit eurot. Lõike 3 järgi käsitatakse mikroettevõtjana ettevõtjat, kus töötab vähem kui kümme inimest ning mille aastakäive ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 2 miljonit eurot.

Partnerettevõtjad art 3 lg 2 järgi on kõik ettevõtjad, keda ei käsitata lõike 3 tähenduses sidusettevõtjatena ja kelle vahel esineb järgmine suhe: üks ettevõtja omab kas iseseisvalt või koos ühe või mitme lõike 3 tähenduses seotud ettevõtjaga vähemalt 25% teise ettevõtja kapitalist või hääleõigusest. Ettevõtjat võib siiski käsitada sõltumatu ettevõtjana ning seega ettevõtjana, kellel puuduvad partnerettevõtjad, isegi kui nimetatud 25% piirmäär on saavutanud või ületanud – tingimusel, et nad ei ole lõike 3 tähenduses asjaomase ettevõtjaga seotud ei individuaalselt ega ühiselt – järgmised investorid: a) avalik-õiguslikud investeerimisühingud, riskikapitaliühingud, füüsilised isikud või füüsiliste isikute rühmad, kes tegelevad korrapäraselt riskikapitaliinvesteeringutega ja investeerivad omakapitali noteerimata ettevõtjatesse („äriinglid“), tingimusel et kõigi nende äriinglite koguinvesteering samasse ettevõtjasse on väiksem kui 1 250 000 eurot; b) ülikoolid või mittetulunduslikud teaduskeskused; c) institutsionaalsed investorid, sealhulgas piirkondlikud arengufondid; d) sõltumatud kohaliku omavalitsuse üksused, mille aastaelarve on alla 10 miljoni euro ja elanike arv alla 5000.

Sidusettevõtjad on art 3 lg 3 järgi ettevõtjad, kelle vahel esineb vähemalt üks järgmistest suhetest: a) ühel ettevõtjal on teises ettevõtjas aktsionäride või osanike häälteenamus; b) ühel ettevõtjal on õigus nimetada ametisse või tagasi kutsuda enamus teise ettevõtja haldus-, juhtimis- või järelevalveorgani liikmetest; c) ühel ettevõtjal on õigus teise ettevõtja üle valitsevat mõju avaldada selle ettevõtjaga sõlmitud lepingu või tema asutamislepingu või põhikirja sätte alusel; d) ettevõtja, kes on teise ettevõtja aktsionär või osanik, kontrollib üksinda kokkuleppe alusel, mis on sõlmitud teiste selle ettevõtja aktsionäride või osanikega, selles ettevõtjas aktsionäride või osanike häälteenamust.

Direktiivi 2024/2853 põhjenduses 54 on märgitud, et kõrgetasemeline innovatsioon on eriti vajalik tarkvarasektoris. Tarkvara tootvate mikroettevõtjate ja väikeettevõtjate innovatsioonivõime toetamiseks peaks sellistel ettevõtjatel olema võimalik sõlmida tootjaga, kes integreerib oma tarkvara tootesse, leping, et selline tootja ei kaeba tarkvaratootjat kohtusse juhul, kui tarkvarakomponendil on puudus, mis tekitab kahju. Sellised lepingud, mis on mõnes liikmesriigis juba kasutusel, peaksid olema lubatud, kuna terviktoote tootja vastutab igal juhul toote, sealhulgas komponentide puuduste eest. Sellise lepinguga ei tohiks aga kunagi piirata ega välistada vastutust kannatanu ees.

Direktiivi 2024/2853 art 12 lg-s 2 kirjeldatud regressiõigusest loobumise kokkulepet on võimalik sõlmida ka olemasolevas õigusraamistikus. Seega ei vaja kõnealune norm ülevõtmist. Seda toetab ka võrdlus Hollandi õigusega, kus art 12 lg-t 2 üle ei võetud. Hollandi seaduse asjakohases seletuskirja on märgitud, et seda sätet ei ole vaja üle võtta.⁷ Seletuskirjas on lisatud, et regressisuhe, mille puhul viitab direktiiv art 12 lg-s 1, art 13 lg-s 2 ja art-s 14 riigisisesele õigusele, on Madalmaade õiguses juba praegu lepinguga reguleeritav. Ka Saksa Liitvabariigi vastav eelnõu uue direktiivi art 12 lg-t 2 üle võtvat sätet ei sisalda.⁸ Direktiiv ei ütle otsesõnu, et regressiõigusest loobumise kokkulepped teiste ettevõtjate (kui mikro- või väikeettevõtjad) kasuks on keelatud. Lõpuni välistatud see tõlgendus siiski ei ole: direktiivi maksimaalse ühtlustamise põhimõtte kohaselt ning art 12 lg 2 erandliku sõnastuse tõttu võiks argumenteerida, et EL-i seadusandja on soovinud lubada selliseid kokkuleppeid üksnes mikro- ja väikeettevõtjate puhul. Vastasel korral jääks art 12 lg 2 sisutühjaks. Siiski sekkuks selline tõlgendus väga intensiivselt riigisisesse lepinguvabaduse põhimõttesse. Segaduse vältimiseks eelnõus seega kõnealust sätet eraldi üle ei võeta.

VÕS-i § 1062¹ lg 1

VÕS-i § 1062¹ lg 1 sätestab esmalt isikud, kes puudusega tootest tuleneva kahju eest vastutavad. Nende vastutus on solidaarne, st pärast kannatanule kahju hüvitamist on võimalik kahju hüvitanud isikul esitada tagasinõue teise solidaarvõlgniku vastu.

Esmalt on vastutajaks puudusega toote **tootja**. Termin „tootja“ on avatud uue direktiivi art 4 p-s 10. See termin on kasutusele võetud ka VÕS-i § 1062¹ lg 1 p-s 1. Tootja VÕS-i selle jao tähenduses on füüsiline või juriidiline isik, kes arendab toodet või valmistab või toodab selle või laseb toote projekteerida või valmistada või oma nime, kaubamärki või muid eritunnuseid tootele paigutades esitleb end selle tootjana või arendab toodet või valmistab või toodab selle oma tarbeks. Seega hõlmab tootja määratlus VÕS-i kehtiva redaktsiooni § 1062 lg 1 p 1 osaliselt ja p 2. Oluline on, et eelnõu järgi on tootja ka isik, kes valmistab või toodab toote oma tarbeks. Jutt on eelkõige olukorrast, kus ettevõtja osutab mingit teenust ja toodab toote selle teenuse osutamiseks.

Seega hõlmab termin „tootja“ kõiki isikuid, kes esitlevad end tootjana, kinnitades tootele oma nime, kaubamärgi või muu eristava tunnuse või lubades seda teha kolmandal isikul, kuna sellega jätab isik mulje, et ta osaleb tootmisprotsessis või vastutab selle eest (vt direktiivi põhjendust 36).

Teiseks vastutavaks ettevõtjaks on toote **puudusega osa tootja**. Lõike 1 p 2 kohaselt on vastutavaks ettevõtjaks puudusega toote osa tootja, kui see osa on integreeritud tootesse või

⁷ Implementatiewet richtlijn herziening productaansprakelijkheid. Memorie van toelichting (seletuskiri), lk 13. <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?id=2026Z03583&dossier=36906>

⁸ Entwurf eines Gesetzes zur Modernisierung des Produkthaftungsrechts. <https://dserver.bundestag.de/btd/21/042/2104297.pdf>

ühendatud tootega tootja kontrolli all ning see põhjustab toote puuduse. Nagu ülal märgitud, on tootja ja osa tootja sellisel juhul solidaarvõlgnikud (vt ka direktiivi põhjendust 53). Kui toote osa lisatakse tootele väljapool tootja kontrolli, on vastutavaks ettevõtjaks üksnes toote puudusega osa tootja. Toote osa on määratletud VÕS-i § 1063 lg-s 1¹. Toote osa valmistanud isik on vastutav ka kehtiva redaktsiooni § 1062 lg 1 p 1 alusel.

Võrreldes kehtiva definitsiooniga VÕS-i § 1062 lg 1 p-s 1 on tootja määratlus jäänud valdavalt samaks ning tegemist on sõnastuslike muudatustega, et tagada uue direktiivi korrektne ülevõtmine. VÕS-i § 1062 lg 1 p-s 1 nimetatakse nn esimeses osas isikut, kes „arendab toodet või valmistab või toodab selle“, mis vastab kehtivas VÕS-i § 1062 lg 1 p-s 1 „valmistootet, tooraine või toote osa valmistanud“ isikule. Kehtiv sõnastus piirdub toote valmistamisega, aga uues direktiivis on kasutatud sõnu „arendab“, „valmistab“ ja „toodab“, et teha vahet eri liiki toodete valmimisviisidel (näiteks tarkvara arendatakse, toiduainet valmistatakse, masinat toodetakse). Puudusega osa tootja, mida hõlmab kehtiva VÕS-i § 1062 lg 1 p 1 definitsioon, on nüüd eraldi reguleeritud eelnõukohases VÕS-i § 1062¹ lg 1 punktis 2. Kehtiv VÕS-i § 1062 lg 1 p 2 käsitleb tootjana ka ennast tootjana avaldanud isikut, kes näitab tootel oma nime, kaubamärki või muu eraldustähist. Eelnõukohane VÕS-i § 1062¹ lg 1 hõlmab ka neid omadusi, lisades loetellu veel isiku, kes laseb toote projekteerida või valmistada. Tootjaks ei loeta eelnõukohase VÕS-i § 1062¹ lg 1 järgi võrreldes kehtiva VÕS § 1062 lg-ga 3 enam toodet oma majandustegevuse käigus Eestisse või Euroopa Liidu liikmesriiki müügi, üürimise, liisimise või muul viisil turustamise eesmärgil toonud isikut. Seda põhjusel, et toote turustajat (eelnõus kasutatakse terminit „importija“, mis on sama tähendusega) ei loeta enam tootjaks, vaid importija vastutus puudusega toote eest on eraldi reguleeritud eelnõukohases VÕS-i § 1062¹ lg-s 6.

VÕS-i § 1062¹ lg 2

VÕS-i § 1062¹ lg 2 selgitab, et VÕS-i § 1062¹ lg 1 p-s 1 nimetatud tootja vastutus hõlmab ka kogu kahju, mille on põhjustanud puudusega toote osa, kui see on integreeritud tootja kontrolli all olevasse tootesse või on sellega ühendatud. See on iseenesest tuletatav ka VÕS-i § 1062 lg-st 1, kuid õigusselguse huvides on asjakohane see siiski eraldi välja tuua. Säte põhineb uue direktiivi art 8 lg 1 viimasel lausel. Uue direktiivi põhjenduses 36 on märgitud, et kui tootja integreerib tootesse teise tootja puudusega toote osa, peaks kannatanul olema võimalik nõuda sama kahju hüvitamist nii toote tootjalt kui ka komponendi tootjalt. Kui toote osa on tootesse integreeritud väljaspool toote tootja kontrolli, peaks kannatanul olema võimalik nõuda toote osa tootjalt hüvitist, kui toote osa ise on direktiivi kohaselt toode.

VÕS-i § 1062¹ lg 3

VÕS-i § 1062¹ lg 3 kohaselt loetakse tootjaks käesoleva jao tähenduses ka isikut, kes oluliselt muudab toodet väljaspool tootja kontrolli ja seejärel teeb selle turul kättesaadavaks või võtab selle kasutusele. Säte põhineb uue direktiivi art 8 lg-l 2. Toote olulise muutmise korral käsitatakse tootjana toote olulist muutjat, st kui toote puudus on tingitud toote muutmisest, ei vastuta selle eest toote algne tootja.

Uue direktiivi põhjenduses 39 on märgitud, et kui toodet muudetakse oluliselt ja see tehakse seejärel turul kättesaadavaks või võetakse kasutusele, peetakse seda uueks tooteks. Kui muudatus tehakse väljaspool algse tootja kontrolli, peaks olema võimalik pidada isikut, kes tegi olulise muudatuse, muudetud toote tootjana vastutavaks, sest asjakohase liidu õiguse kohaselt vastutab see isik selle eest, et toode vastaks ohutusnõuetele.

Põhjenduses 39 on samuti märgitud, et kui olulise muudatuse teeb algne tootja või see tehakse tema kontrolli all ja kui sellise muudatuse tagajärjel tekib tootel puudus, ei tohiks tootjal olla võimalik vastutust vältida, väites, et puudus tekkis pärast toote turule laskmist või kasutuselevõttu. Olulise muudatuse teinud ettevõtja, kes ei ole algne tootja, tuleks aga vastutusest vabastada, kui ettevõtja suudab tõendada, et kahju on seotud toote osaga, mida muudatus ei mõjutanud. Vastutust ei kohaldata ettevõtjate suhtes, kes teevad parandusi või muid toiminguid, millega ei kaasne olulisi muudatusi.

Turul kättesaadavaks tegemine on määratletud uue direktiivi art 4 p-s 7, mille kohaselt on turul kättesaadavaks tegemine äritegevuse raames toote tasuline või tasuta tarnimine liidu turul turustamiseks, tarbimiseks või kasutamiseks. Analoogselt on see termin avatud ka TNVS-i § 4 lg 1 p-s 11 (toote tasu eest või tasuta pakkumine Euroopa Liidu turul majandustegevuse käigus kas levitamiseks, tarbimiseks või kasutamiseks). Seega ei ole vaja turul kättesaadavaks tegemist §-s 1062¹ eraldi defineerida. Turul kättesaadavaks tegemine on asjakohane eelkõige levitaja, aga ka toote olulise muutja vastutuse seisukohalt.

Kasutusele võtmine on määratletud § 1062¹ lg-s 5.

Sellise isiku vastutuse tuvastamisel, kes on väljaspool tootja kontrolli toodet oluliselt muutnud, tuleb arvestada ka VÕS-i § 1064 lg-s 2¹ sätestatud vastutust välistava asjaoluga.

VÕS-i § 1062¹ lg 4

Seoses VÕS-i § 1062¹ lg-s 3 sätestatuga on tarvis järgmisena määratleda toote oluline muudatus. Oluline muudatus on pärast toote turule laskmist või kasutusele võtmist tehtud tootemuudatus: 1) mida peetakse oluliseks Euroopa Liidu või Eesti tooteohutusnormide kohaselt või 2) mis muudab toote esialgset toimivust, otstarvet või tüüpi, ilma et see muudatus oleks tootja esialgses riskihinnangus ette nähtud, ja mis seejuures muudab tootest tuleneva ohu iseloomu, tekitab uue ohu või tõstab riskitaset.

Termin põhineb uue direktiivi art 4 p-l 18. VÕS-i kehtivas redaktsioonis ei ole olulist muudatust defineeritud. Muudatus võib olla oluline kahel põhjusel. Esiteks võib muudatuse olulisus tuleneda sellest, et seda peetakse oluliseks Euroopa Liidu või Eesti tooteohutusnormide kohaselt, sealhulgas määru (EL) 2023/988⁹ art 13 lg 3 p-des a-c¹⁰ sätestatud kriteeriumide alusel. Nimetatud sättes on esitatud toote olulise muudatuse hindamise üldised eeldused, aga konkreetsete tootekategooriate puhul tuleb arvestada ka Euroopa Liidu tooteohutusnormidega, kui see on asjakohane – sellised tootekategooriad ja neile vastavad õigusaktid on loetletud määru (EL) 2019/1020¹¹ lisas 1. Tehisintellekti puhul defineerib olulise muudatuse ka määru (EL) 2024/1689¹², mille art 3 p 23 kohaselt on oluline muudatus „tehisintellektisüsteemis pärast

⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määru (EL) 2023/988, milles käsitletakse üldist tooteohutust ja millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 1025/2012 ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2020/1828 ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/95/EÜ ja nõukogu direktiiv 87/357/EMÜ (ELT L 135, lk 1–51).

¹⁰ Toote füüsilist või digitaalset muutmist loetakse oluliseks, kui see mõjutab toote ohutust ja kui on täidetud järgmised kriteeriumid:

- a) sellega muudetakse toodet viisil, mis ei olnud toote alguses riskihindamises ette nähtud;
- b) muudatuse tõttu on muutunud ohu iseloom, tekkinud uus oht või tõusnud riski tase; ja
- c) muudatust ei ole tehtud tarbija nimel ega tarbija enda poolt oma tarbeks.

¹¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määru (EL) 2019/1020, turujärelevalve ja toodete vastavuse kohta ning millega muudetakse direktiivi 2004/42/EÜ ja määruseid (EÜ) nr 765/2008 ja (EL) nr 305/2011 (ELT L 169, 25.06.2019, lk 1–44).

¹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määru (EL) 2024/1689, millega nähakse ette tehisintellekti käsitlevad ühtlustatud õigusnormid ning muudetakse määruseid (EÜ) nr 300/2008, (EL) nr 167/2013, (EL) nr 168/2013,

selle turule laskmist või kasutusele võtmist tehtud muudatus, mida pakkuja ei ole algses läbi viidud vastavushindamises ette näinud ega kavandanud ning mis mõjutab tehisintellektisüsteemi vastavust III peatüki 2. jaos sätestatud nõuetele või mille tulemusena muutub kasutusotstarve, mida silmas pidades on tehisintellektisüsteemi hinnatud“. Eesti tooteohutusnormide seisukohalt on asjakohased näiteks toote nõuetele vastavuse seadus ja selle alusel antud rakendusaktid. TNVS ei nimeta sõnaselgeid kriteeriume, millal saab toote muudatust pidada oluliseks. Muudatust saab aga oluliseks pidada juhul, kui muudatuse tagajärjel ei vasta toode enam tooteohutusnõuetele. Näiteks on majandus- ja taristuministri 04.07.2016. a määruse nr 46 „Nõuded raadioseadmele ja nõuetele vastavuse tõendamise kord“ §-s 2 sätestatud raadioseadmele esitatavad olulised nõuded. Kui raadioseadet on muudetud nii, et see ei vasta enam eelviidatud määruse § 2 nõuetele, saab muudatust pidada VÕS § 1062¹ lg 4 p 1 alusel oluliseks.

Teiseks saab eelkõige juhul, kui selliseid tooteohutusnorme ei ole, pidada oluliseks ka muudatust, mis muudab toote algset toimivust, otstarvet või tüüpi, ilma et see muudatus oleks tootja esialgses riskihinnangus ette nähtud, ja mis seejuures muudab ohu iseloomu, tekitab uue ohu või tõstab riskitaset.

Kuna tooteid saab muuta ka tarkvara muutmise, sealhulgas versioonitäiendite abil, tuleks tarkvarauuenduste või tarkvara versioonitäiendite abil tehtavate muudatuste suhtes kohaldada samu põhimõtteid, mida kohaldatakse muul viisil tehtud muudatuste suhtes. Kui oluline muudatus tehakse tarkvarauuenduste või tarkvara versioonitäiendite abil või tehisintellektisüsteemi pideva õppimise tõttu, tuleks oluliselt muudetud toode lugeda turul kättesaadavaks või kasutusele võetuks kõnealuse muudatuse tegeliku tegemise ajal (vt uue direktiivi põhjendust 40).

Turule laskmine on määratletud uue direktiivi art 4 p-s 8, mille kohaselt on turule laskmine toote esmakordne Euroopa Liidu turul kättesaadavaks tegemine. Analoogselt on see termin avatud ka TNVS-i § 4 lg 1 p-s 10 (toote esmakordne kättesaadavaks tegemine Euroopa Liidu turul). Seega ei ole ka turule laskmist vaja VÕS-i §-s 1062¹ defineerida. Turule laskmise määratlus on asjakohane nii tootja kui ka importija vastutuse seisukohalt. Turule laskmine on toote **esmakordne** EL-i turul kättesaadavaks tegemine. Seega saab toote teha turul kättesaadavaks ka siis, kui see on juba turule lastud.

VÕS-i § 1062¹ lg 5

VÕS-i § 1062¹ lg 5 järgi on toote kasutusele võtmine toote esmakordne, tasuta eest või tasuta kasutamine Euroopa Liidus majandus- või kutsetegevuse raames enne toote turule laskmist. Määratlus põhineb uue direktiivi art 4 p-l 9. Kasutusele võtmine on asjakohane juhul, kui toodet ei ole turule lastud. Tasuta võidakse tooteid tarnida nt sponsorkampaania raames. Enne nende esmakordset kättesaadavaks tegemist võidakse toode kasutusele võtta nt liftide, masinate või meditsiiniseadmete puhul (vt uue direktiivi põhjendust 26). Nii võib see olla ka nt juhul, kui tootja on tootnud toote oma tarbeks teatud teenuse osutamiseks.

VÕS-i § 1062¹ lg 6

Eelnõukohane lõige 6 laiendab vastutavate ettevõtjate ringi, sätestades, et kui toote või selle osa tootja ei asu Euroopa Liidus, loetakse vastutavaks ettevõtjaks ka puudusega toote või selle

(EL) 2018/858, (EL) 2018/1139 ja (EL) 2019/2144 ning direktiive 2014/90/EL, (EL) 2016/797 ja (EL) 2020/1828 (tehisintellekti käsitlev määrus) (ELT L, 2024/1689, 12.07.2024).

osa importija või tootja volitatud esindaja. Eeltoodu kehtib ka eelnõukohase VÕS-i § 1062¹ lg-s 3 nimetatud tootja suhtes.

Sättest tuleneb, et importija või tootja volitatud esindaja vastutuse küsimus tõusetub juhul, kui toote või selle osa tootja ei asu Euroopa Liidus. TNVS-i § 14 lõike 6 kohaselt märgib tootja oma nime või kaubamärgi ja kontaktaadressi kas tootele või, kui see ei ole võimalik, pakendile või tootega kaasas olevasse dokumenti. Sellekohane kohustus tuleneb ka määruse (EL) 2023/988 art 9 lg-st 6, mille kohaselt tootja märgib oma nime, registreeritud kaubanime või registreeritud kaubamärgi, posti- ja e-posti aadressi ning, kui see on erinev, üheainsa kontaktpunkti posti- või e-posti aadressi, mille kaudu on temaga võimalik ühendust võtta. See teave esitatakse tootel või kui see ei ole võimalik, siis pakendil või tootega kaasas olevas dokumendis. Samuti on kannatanul õigus paluda turustajal tuvastada ettevõtja liidus asuvate ettevõtjate hulgast või turustaja omaenda turustaja, kes talle kõnealuse toote tarnis. Reguleerimise eesmärk on, et tarbijal oleks võimalik esitada oma kahju hüvitamise nõue ettevõtja vastu, kes asub Euroopa Liidus.

Toote importija on uue direktiivi art 4 p 12 kohaselt füüsiline või juriidiline isik, kes toob Euroopa Liidu turule kolmandast riigist pärit toote. Samamoodi sätestab TNVS-i § 4 lg 1 p 1, et importija on Euroopa Liidus asuv isik, kes laseb toote kolmandast riigist liidu turule. Seega ei ole tarvis importijat §-s 1062¹ eraldi määratlada. Toote importija vastutuse näeb ette ka VÕS-i kehtiva redaktsiooni § 1062 lg 1 p 3.

Tootja volitatud esindaja on määratletud uue direktiivi art 4 p-s 11. Selle kohaselt on tootja volitatud esindaja Euroopa Liidus asuv füüsiline või juriidiline isik, kes on saanud tootjalt kirjaliku volituse täita tootja nimel konkreetseid ülesandeid. TNVS-i § 4 lg 1 p 14 sätestab analoogselt: volitatud esindaja on Euroopa Liidus asuv isik, kes on saanud tootjalt kirjaliku volituse tegutseda tema nimel kindlaksmääratud ülesannetes. Seega ei ole tarvis ka volitatud esindajat §-s 1062¹ eraldi määratlada.

Toote volitatud esindaja vastutust VÕS-i kehtiv redaktsioon ette ei näe. Tootja volitatud esindaja võib olla seega isik, kes on määratud täitma kindlaksmääratud ülesandeid EL-i õigusaktide, näiteks tooteohutust ja turujärelevalvet käsitlevate õigusaktide alusel.

VÕS-i § 1062¹ lg 7

Eelnõukohane lg 7 sätestab, et kui importija või volitatud esindaja ei asu Euroopa Liidus, loetakse vastutavaks ettevõtjaks ka tellimuse täitmise teenuse osutaja. Tellimuse täitmise teenuse osutaja vastutust VÕS-i kehtivas redaktsioonis ette nähtud ei ole.

Uue direktiivi põhjenduses 37 on sätestatud: „.... tarneahelasse kuuluvad mõnikord ettevõtjad, kelle uudne vorm tähendab seda, et nad ei sobi kehtiva õigusraamistiku kohaselt hästi tavapärasesse tarneahelasse. Nii on see eelkõige tellimuste täitmise teenuse osutajate puhul, kes täidavad samu ülesandeid nagu importijad, kuid kes ei pruugi alati vastata tavapärasele importija määratlusele Euroopa Liidu õiguses. Tellimuste täitmise teenuse osutajatel on ettevõtjana üha olulisem roll, kuna nad võimaldavad ja hõlbustavad kolmandast riigist pärit toodete pääsu liidu turule. See tähtsuse muutus kajastub juba tooteohutuse ja turujärelevalve raamistikus, eelkõige Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrustes (EL) 2019/1020 ja (EL) 2023/988. Seepärast peaks olema võimalik tellimuste täitmise teenuse osutajat vastutusele võtta, kuid arvestades tema rolli teisejärgulisust, peaks ta vastutama ainult juhul, kui ükski importija ega volitatud esindaja ei asu liidus.“

Tellimuse täitmise teenuse osutaja on eraldi defineeritud VÕS-i § 1062¹ lg-s 8.

VÕS-i § 1062¹ lg 8

Eelnõukohane lg 8 sätestab, et tellimuse täitmise teenuse osutaja on füüsiline või juriidiline isik, kes pakub oma majandus- või kutsetegevuse raames vähemalt kahte järgmist teenust: talle mittekuuluva toote ladustamine, pakendamine, adresseerimine ja saatmine. Tellimuse täitmise teenuse osutajaks ei loeta isikut, kes osutab postiteenuseid või kaubaveoteenuseid.

Tellimuse täitmise teenuse osutaja definitsioon põhineb uue direktiivi art 4 p-l 13. Nimetatud punkti järgi ei loeta isikut tellimuse täitmise teenuse osutajaks, kui ta osutab Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 97/67/EÜ art 2 p-s 1 määratletud postiteenuseid, Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2018/644 art 2 p-s 2 määratletud postipakkide kättetoimetamise teenuseid ning kõiki muid postiteenuseid või kaubaveoteenuseid. Eeltoodu järgi on tellimuse täitmise teenuse osutaja isik, kes teeb midagi enam kui üksnes postiteenuse või veoteenuse osutamine.

Direktiivi 97/67/EÜ art 2 p 1 kohaselt on postiteenused postisaadetiste kogumine, sorteerimine, transportimine ja kättetoimetamine. Määruse 2018/644 art 2 p 2 kohaselt on postipakkide kättetoimetamise teenused sellised teenused, mis hõlmavad postipakkide kogumist, sorteerimist, transporti ja jaotamist.

Postiseaduse § 2 lg 1 sätestab, et postiteenus on adresseeritud postisaadetise edastamine majandustegevusena. Lõike 2 kohaselt on edastamine protsess, mis hõlmab postisaadetiste kogumist, sorteerimist, vedu ja saajale kättetoimetamist. Seega on postiteenus määratletud analoogselt eelviidatud EL-i õigusaktides märgituga. Sel põhjusel on võimalik lg 7 kolmandas lauses piirduda viitega postiteenustele ja mitte teha viiteid vastavatele EL-i õigusaktidele, samuti mitte avada nende sisu.

Kehtiva VÕS-i § 774 lg 1 kohaselt kohustub kaubaveolepinguga üks isik (vedaja) teise isiku (saatja) ees vedama vallasasja (veos) sihtkohta ning andma selle üle kolmandale isikule (saajale). Saatja kohustub selle eest maksma vedajale tasu (veotasu).

VÕS-i § 1062¹ lg 9

Eelnõukohane § 1062¹ lg 9 laiendab veelgi vastutavate ettevõtjate ringi, sätestades, et kui kõnealuse paragrahvi lg-tes 1 ja 3 või 6–7 nimetatud Euroopa Liidus asuvat ettevõtjat ei ole võimalik kindlaks teha, vastutab puudusega tootest põhjustatud kahju eest levitaja, kui: 1) kannatanu taotleb, et levitaja annaks teavet kõnealuse paragrahvi lg-tes 1 ja 3 või 6–7 nimetatud ettevõtja või isiku kohta, kes levitajale toote tarnis, ja 2) levitaja ei anna p-s 1 nimetatud teavet ühe kuu jooksul pärast asjaomase taotluse saamist.

Seega laiendab lg 9 vastutust puudusega toote eest ka selle levitajale. Levitaja vastutus on eespool käsitletud vastutuse subjektide suhtes siiski sekundaarne ja tingimuslik. Lõikest 9 tuleneb, et kui Euroopa Liidus asuvat ettevõtjat (tootjat, sh toote olulist muutjat, toote osa tootjat, importijat, volitatud esindajat või tellimuse täitmise teenuse osutajat) ei ole võimalik kindlaks teha, vastutab puudusega tootest põhjustatud kahju eest iga levitaja, kui kannatanu taotleb, et levitaja annaks talle teavet asjaomase Euroopa Liidus asuva ettevõtja või isiku kohta, kes levitajale toote tarnis, ja kui levitaja ühe kuu jooksul pärast niisuguse taotluse saamist seda teavet ei anna.

Levitaja on määratletud uue direktiivi art 4 p-s 14, mille kohaselt on levitajaks tarneahelas osalev füüsiline või juriidiline isik, kes teeb toote turul kättesaadavaks, välja arvatud selle toote

tootja või importija. Uue direktiivi eestikeelses versioonis on kasutatud terminit „turustaja“. Levitaja on defineeritud ka TNVS-i § 4 lg 1 p-s 3. Selle kohaselt on levitaja turustusahelas osalev isik, kes teeb toote turul kättesaadavaks, välja arvatud tootja või importija. Seega pole tarvis ka levitajat VÕS-i §-s 1062¹ enam määratleda.

Uue direktiivi põhjenduses 37 on märgitud: „Selleks et vastutus tulemuslikult suunata tootjale, importijale, volitatud esindajale või tellimuste täitmise teenuse osutajale, peaks levitajat olema võimalik vastutusele võtta üksnes juhul, kui ta ei suuda viivitamata tuvastada liidus asuvat asjaomast ettevõtjat.“ Kui tootja on teada, aga asub väljaspool Euroopa Liitu ning levitaja ei suuda ühtegi Euroopa Liidus asuvat vastutajat tuvastada, vastutab levitaja ise puudusega toote eest.

Seega sõltub levitaja vastutus esmalt sellest, kas VÕS-i § 1062¹ lg-tes 1 ja 3 või 6–7 nimetatud ettevõtjat on võimalik kindlaks teha. Seejärel aga sellest, kas tal õnnestub selgitada ühe kuu jooksul välja eelnimetatud vastutav ettevõtja ja anda see teave kannatanule. Kui levitaja vastutab, on tema vastutus solidaarne muude vastutavate ettevõtjatega. Sarnane regulatsioon sisaldub VÕS-i kehtiva redaktsiooni § 1062 lg-tes 2 ja 3.

VÕS-i § 1062¹ lg 10

Uue direktiivi põhjenduses 38 on märgitud, et internetimüük on pidevalt ja kindlalt suurenenud ning toonud kaasa uued ärimudelid ja turuosalised, näiteks digiplatvormid. Viimasena näebki VÕS-i § 1062¹ lg 10 ette võimaluse võtta puudusega tootest põhjustatud kahju eest vastutusele ka digiplatvormi pakkuja. Sättest tuleneb, et levitaja vastutuse kohta lg-s 9 sätestatud kohaldatakse digiplatvormi pakkuja suhtes, kes ei ole toote eest vastutav ettevõtja, kuid kes võimaldab tarbijal sõlmida kauplejaga toote suhtes sidevahendi abil lepingu, kui keskmine tarbija võis aru saada nii, et toodet pakub digiplatvorm ise või tema alluvuses või kontrolli all olev isik. Kui digiplatvorm vastutab, on ka tema vastutus solidaarne teiste vastutavate ettevõtjatega. Digiplatvormi pakkuja vastutuse esmane eeldus on see, et keskmine tarbija võis arusaada nii, et toodet pakub digiplatvorm ise või tema alluvuses või kontrolli all olev isik. See eeldus tuleneb omakorda määruse (EL) 2022/2065 art 6 lg-st 3. Täpsemalt näeb määruse art 6 lg 3 ette, et lõikes 1 sätestatud vastutusest vabastamist ei kohaldata sellise digiplatvormi tarbijakaitseõigusest tuleneva vastutuse suhtes, mis võimaldab tarbijatel sõlmida kauplejatega lepinguid sidevahendi abil, kui selline digiplatvorm esitab konkreetse teabelemendi või võimaldab muul viisil asjaomase konkreetse tehingu vormistamist nii, et keskmine tarbija võiks arvata, et teavet või tehingu objektiks olevat toodet või teenust pakub kas digiplatvorm ise või tema alluvuses või kontrolli all tegutsev teenusesaaja.

Olgu täpsustatud, et uue direktiivi eestikeelne versioon kasutab terminit „kaugleping“. Määruse 2022/2065 art 3 p 1 määratleb „sidevahendi abil sõlmitud lepingu“ kui direktiivi 2011/83/EL art 2 p-s 7 määratletud kauglepingu. Viidatud direktiivi art 2 p 7 aga on VÕS-i üle võetud terminiga „sidevahendi abil sõlmitud leping“ (VÕS-i § 52). Seega lähtutakse ka eelnõus terminist „sidevahendi abil sõlmitud leping“.

Määruse 2022/2065 põhjenduses 23 on toodud näide, et kui selline digiplatvormi pakkuja, kes võimaldab tarbijatel sõlmida kauplejatega lepinguid sidevahendi abil, määrab kindlaks kaupleja pakutavate kaupade või teenuste hinna, võib seda mõista nii, et kaupleja tegutseb selle digiplatvormi alluvuses või kontrolli all. Sama määruse põhjendusest 24 tuleneb, et keskmine tarbija võib aru saada, et toodet pakub digiplatvorm või tema alluvuses või kontrolli all olev isik nt juhul, kui digiplatvorm ei esita selgelt kaupleja isikuandmeid või digiplatvorm esitab kaupleja isiku- või kontaktandmed alles pärast kaupleja ja tarbija vahelise lepingu sõlmimist või kui ta turustab toodet või teenust oma nime all, mitte seda kaup tarniva või teenust osutava

kaupleja nimel. Sellega seoses tuleks objektiivselt ja kõigile asjakohastele asjaoludele tuginedes kindlaks teha, kas esitusviis võiks keskmise tarbija uskuma panna, et kõnealust toodet pakub digiplatvorm ise või selle alluvuses või kontrolli all tegutsev kaupleja.

Digiplatvormi pakkujal on võimalik vastutusest vabaneda samal viisil nagu levitajal: nimelt on tema vastutuse eelduseks, et Euroopa Liidus asuvat VÕS-i § 1062¹ lg-tes 1 ja 3 või 6–7 nimetatud isikut ei ole võimalik kindlaks teha. Lisaks on vastutuse eelduseks see, et kannatanu taotleb, et digiplatvormi pakkuja annaks talle teavet Euroopa Liidus asuva ettevõtja või isiku kohta, kes talle toote tarnis, ja digiplatvormi pakkuja ei suuda ühe kuu jooksul pärast sellise taotluse saamist asjaomast teavet anda. Ka uue direktiivi põhjendusest 38 tuleneb, et digiplatvorm peaks vastutama üksnes siis, kui ta esitleb toodet või võimaldab muul moel teha konkreetse tehingu viisil, mis paneks keskmise tarbija uskuma, et toodet pakub kas digiplatvorm ise või tema alluvuses või kontrolli all tegutsev kaupleja, ja üksnes juhul, kui digiplatvorm ei suuda viivitamata tuvastada liidus asuvat asjaomast ettevõtjat.

Kui digiplatvorm on puudusega toote tootja, importija, volitatud esindaja, tellimuste täitmise teenuse osutaja või turustaja, kehtib talle sama vastutus kui vastavale ettevõtjale.

Digiplatvormi pakkuja on defineeritud uue direktiivi art 4 p-s 16, mille kohaselt on digiplatvormi pakkuja määruse (EL) 2022/2065 art 3 p-s i määratletud digiplatvorm. Eelnõu teksti koormamise vältimiseks on ka lg-s 9 viidatud määruse art 3 p-le i. Selle punkti kohaselt on digiplatvorm teabe talletamise teenus, mille käigus teenusesaaja taotlusel talletatakse ja levitatakse üldsusele teavet, välja arvatud juhul, kui mainitud tegevus on üksnes mõne teise teenuse vähetähtis kõrvalomadus või põhiteenuse vähetähtis funktsioon, mida ei saa objektiivsetel ja tehnilistel põhjustel kasutada kõnealust teist teenust kasutamata, ning kui selle omaduse või funktsiooni teise teenusesse integreerimise eesmärk ei ole kõnealuse määruse kohaldamisest kõrvale hoida. Termin i määratlemisel tuleb arvestada, et digiplatvormideks loetakse keskkondi, mille põhitegevuseks on kolmandate isikute sisu vahendamine (Amazon, eBay jne). Digiplatvormiks ei muutu e-pood, kuna nende põhitegevus on omaenda kaupade müük.

§ 1063 („Toode“)

Üldist

VÕS-i § 1063 lg-t 1 on täiendatud, lisatud on lg-d 1¹, 1² ja 1³. Samuti on oluliselt täiendatud lg-t 2. Lõige 3 jääb muutmata. Regulatsioon põhineb eelkõige uue direktiivi art-l 7 ja art-s 4 esitatud definitsioonidel.

VÕS-i § 1063 lg 3 jääb muutmata. Säte vastab direktiivi 2024/2853 art 7 lg-le 3. Direktiivi põhjenduses 35 on selgitatud, et tarbijate valikuvõimaluste suurendamise huvides ning innovatsiooni, teadusuuringute ja uuele tehnoloogiale hõlpsa juurdepääsu soodustamiseks ei tohiks järeldada, et toode on puudusega ainuüksi seetõttu, et turul on või turule lastakse hiljem parem toode. Samuti ei tohiks ainuüksi tooteuunduste või versioonitäiendite pakkumisest järeldada, et toote varasem versioon on puudusega.

VÕS-i § 1063 lg 1

VÕS-i § 1063 lg 1 sätestab termini „toode“. Uue direktiivi art 4 p 1 laiendab seda, mistõttu on täiendatud ka VÕS-i kehtiva redaktsiooni § 1063 lg-t 1. Sätte kohaselt loetakse selle jao tähenduses tooteks iga vallasasja, isegi kui see on osaks teisest vallasasjast või on saanud kinnisasja osaks, samuti elektrit, tarkvara, toorainet ja sama paragrahvi lõikes 1¹ sätestatud

digitaalset tootmisfaili. Tooraineks võib olla ka nt gaas või vesi. Kehtiva VÕS-i § 1062 lg 1 kohaselt saab toorainet pidada tooteks, kui see on vallasasi. „Toote“ määratluse täpsustamiseks ja direktiivis kasutatud sõnastuse ülevõtmiseks on tooraine eelnõukohases VÕS-i § 1063 lg-s 1 loetelus eraldi välja toodud. Võrreldes kehtiva redaktsiooniga on olulisim täiendus see, et termini „toode“ alla on lisatud ka digitaalsed tootmisfailid. Olgu lisatud, et vanas direktiivis tarkvara tooteks ei peetud, kuid uues peetakse. VÕS-i kehtivas redaktsioonis on „arvutitarkvara“ toote määratlusega siiski juba hõlmatud. Uue direktiivi põhjenduses 6 on märgitud, et selleks, et liidu tootevastutuse kord oleks kõikehõlmav, tuleks mittesüülist vastutust puudusega toodete eest kohaldada kõigi vallasasjade, sealhulgas tarkvara suhtes, ning seda ka juhul, kui need on integreeritud muudesse vallasasjadesse või paigaldatud kinnisasjadesse.

Põhjenduses 13 on selgitatud, et digiajastul võib toode olla materiaalne või immateriaalne. Tarkvara, nagu operatsioonisüsteeme, püsivara, arvutiprogramme, rakendusi või tehisintellektisüsteeme, pakutakse turul üha enam ja sellel on tooteohutuse seisukohast aina olulisem roll. Tarkvara saab turule lasta eraldi tootena või selle võib hiljem komponendina integreerida muudesse toodetesse ning kasutamise käigus võib see tekitada kahju. Tarkvara on toode, olenemata selle tarnimise või kasutamise viisist ning seega olenemata sellest, kas tarkvara salvestatakse seadmesse, sellele pääseb juurde sidevõrgu või pilvetehnoloogia abil või seda pakutakse tarkvara kui teenuse mudeli abil. Teavet ei käsitata tootena, mistõttu ei tohiks tootevastutuse norme kohaldada digifailide, näiteks meediafailide või e-raamatute sisu või pelgalt tarkvara lähtekoodi suhtes. Tarkvara arendajat või tootjat, sealhulgas tehisintellektisüsteemi pakkujat Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2024/1689 tähenduses, tuleks käsitada tootjana.

VÕS-i § 1063 lg 1¹

VÕS-i § 1063 lg-s 1¹ on määratletud digitaalne tootmisfail. Selleks on vallasasja digiversioon või digimall, mis sisaldab vallasasja tootmiseks vajalikku funktsionaalset teavet, võimaldades masina või tööriista automaatset juhtimist. Termin põhineb uue direktiivi art 4 p-l 2. Kehtivas VÕS-is sellist terminit ei ole.

Uue direktiivi põhjenduses 16 on selgitatud, et digifailid kui sellised ei ole tooted, küll aga tuleks digitaalset tootmisfaile, mis sisaldavad materiaalse eseme tootmiseks vajalikku funktsionaalset teavet, võimaldades automaatset kontrolli selliste masinate või tööriistade üle nagu puurid, treipingid, freespingid ja 3D-printerid, käsitada toodetena, et tagada füüsiliste isikute kaitse juhtudel, kui sellised failid on defektsed. Näiteks kui kahju põhjustanud kauba 3D-printimiseks on kasutatud puudusega raalprojekteerimisfaili, peaks sellega uue direktiivi alusel kaasnema vastutus, kui sellist faili arendatakse või tarnitakse äritegevuse käigus.

VÕS-i § 1063 lg 1²

VÕS-i § 1063 lg 1² määratleb toote osa. Sätte kohaselt on toote osa iga kehaline või mittekehaline ese, tooraine või seotud teenus, mis on tootesse integreeritud või tootega ühendatud. Säte põhineb uue direktiivi art 4 p-l 4. Uue direktiivi ingliskeelses versioonis kasutatakse toote osa puhul terminit *component*, mis on tõlgitud „komponendiks“ ka eestikeelses versioonis. VÕS-i kehtiv redaktsioon eraldi terminit „toote osa“ ei sisalda. Toote osaks on ka seotud teenus, mille mõiste on avatud järgmises lõikes.

VÕS-i § 1063 lg 1³

Termin „seotud teenus“ põhineb uue direktiivi art 4 p-l 3. VÕS-i kehtivas redaktsioonis sellist terminit ei kasutata. Seotud teenuseks on digitaalne teenus, mis on tootesse integreeritud või tootega ühendatud nii, et selle puudumine takistaks tootel täita üht või mitut funktsiooni. Seotud teenuse lugemine toote osaks on tingitud asjaolust, et digiteenuste integreerimine tootesse selliselt, et teenuse puudumine takistaks tootel täita üht oma funktsiooni, on muutunud üha tavalisemaks.

Kuigi tootevastutust ei kohaldata teenuste kui selliste suhtes, on vaja laiendada mittesüülist vastutust tootesse integreeritud või tootega ühendatud digiteenustele, kuna need on toote ohutuse jaoks sama olulised kui füüsilised või digitaalsed komponendid. Uue direktiivi põhjenduses 17 on märgitud, et selliseid seotud teenuseid tuleks käsitada tootesse integreeritud või tootega ühendatud komponentidena, kui need on selle toote tootja kontrolli all (vt ka eelnõukohast VÕS-i § 1062 lg-t 2). Seotud teenuste hulka kuuluvad näiteks pidev liiklusandmete edastamine navigatsioonisüsteemis; tervisesireteenus, mis põhineb füüsilise toote anduritel, mis jälgivad kasutaja kehalist aktiivsust või tervisenäitajaid; temperatuuri reguleerimise teenus, mis jälgib ja reguleerib nutikülmiku temperatuuri; häältuvastusteenus, mis võimaldab juhtida üht või mitut toodet häälkäskluste abil. Internetiühenduse teenuseid ei tohiks käsitada seotud teenustena, sest neid ei saa pidada tootja kontrolli all oleva toote osaks ning oleks põhjendamatu panna tootjaid vastutama internetiühenduse teenuste puudustest põhjustatud kahju eest. Sellest hoolimata võib puudusega tooteks lugeda toodet, mis tugineb internetiühenduse teenustele ega taga ühenduse katkemise korral ohutust.

Seotud teenuseid (ja muid komponente), sealhulgas tarkvarauuendusi ja tarkvara versioonitäiendeid, tuleks käsitada tootja kontrolli all olevatena, kui need on integreeritud tootesse või on tootega ühendatud või kui tootja tarnib neid või kui tootja on andnud kolmandale isikule loa või nõusoleku nende integreerimiseks, ühendamiseks või tarnimiseks – näiteks kui nutikoduseadme tootja annab kolmandale isikule nõusoleku tarnida tootja seadme jaoks tarkvarauuendusi või kui tootja esitleb seotud teenust või komponenti toote osana, isegi kui seda tarnib kolmas isik. Üksnes asjaolu, et tootja näeb ette tehnilise võimaluse integreerimiseks või ühendamiseks, soovitab teatavaid kaubamärke või ei keela võimalike seotud teenuste või komponentide kasutamist, ei tohiks käsitada kui tootja nõusolekut integreerimise või ühendamise (vt uue direktiivi põhjendust 18).

VÕS § 1063 lg 1⁴

VÕS-i § 1063 lg 2 sätestab toote puuduse hindamise üle otsustamisel arvesse võetavad üldisemaid asjaolud. Viidatud säte lisatakse, et võtta üle uue direktiivi art 7. Kriteeriumid toote puuduse hindamiseks sätestatakse nii VÕS § 1063 lg-sse 1⁴ ja VÕS § 1062 lg-sse 2. VÕS § 1063 lg 1⁴ sätestab, et toode on puudusega, kui see ei ole ohutu määral, mida isik on õigustatud ootama või mis on Euroopa Liidu või Eesti õiguse kohaselt nõutav. Seega ei tuleks lähtuda üksnes toote kasutuskõlblikkusest. Uue direktiivi põhjenduses 30 on selgitatud, et toote puuduste hindamine peaks hõlmama sellise ohutuse objektiivset analüüsi, mida üldsusel on õigus eeldada, ega tohiks viidata ohutusele, mida igal konkreetsel isikul on õigus eeldada. Mõne tootega, nagu eluvõimelisust toetavad meditsiineseadmed, kaasneb eriti suur oht inimestele kahju tekitada ja seetõttu on nendega seotud eriti suured ohutusalased ootused. Selliste ootuste arvesse võtmiseks peaks kohtul olema võimalik pidada toodet puudusega tooteks ilma selle tegelikku puudust kindlaks määramata, kui see kuulub samasse tootmisseriasse kui toode, mille puhul on juba tõendatud, et see on puudusega.

VÕS-i § 1063 lg 2

VÕS-i § 1063 lg 2 sätestab toote puuduse hindamise üle otsustamisel arvesse võetavad konkreetsemad asjaolud. Viidatud sätet muudetakse, et võtta samuti üle uue direktiivi art 7. Ka VÕS-i kehtivas redaktsioonis on sätestatud toote puuduse hindamise kindlad kriteeriumid, kuid eelnõus on neid vastavalt uuele direktiivile oluliselt täiendatud.

Toote puuduse hindamisel tuleb arvestada eelkõige:

- **toote avalikkusele esitlemise viisi, toote omadusi, sealhulgas märgistust, disaini, tehnilisi omadusi ja koostist, ning pakendit ja kooste-, paigaldus-, kasutus- ja hooldusjuhendit.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 7 lg 2 punktist a ja selle ülevõtmiseks muudetakse VÕS-i § 1063 lg 2 punkti 1. Olgu lisatud, et tootega kaasas olevaid hoiatusi või muud teavet ei saa pidada piisavaks, et muuta muul viisil ohtlik toode ohutuks, kuna toote puuduste kindlaksmääramisel tuleks lähtuda sellisest ohutusest, mida üldsusel on õigus eeldada. Seetõttu ei saa vastutust vältida lihtsalt toote iga mõeldava kõrvalmõju loetlemisega (vt uue direktiivi põhjendust 31);
- **toote kasutusviisi, mida kannatanu võis mõistlikult eeldada.** Eeltoodu on sätestatud kehtivas VÕS-i § 1063 lg 2 p-s 2 ja kuna uue direktiivi art 7 lg 2 p b on samasisuline, jääb see säte muutmata. Uue direktiivi põhjenduses 31 on selgitatud, et toote puuduse kindlaksmääramisel hõlmab mõistlikult eeldatav kasutamine ka väärkasutust, mis asjaolusid arvestades ei ole põhjendamatult, näiteks masina kasutaja eeldatav käitumine keskendumisvõime puudumise tõttu või teatavate kasutajarühmade, näiteks laste eeldatav käitumine;
- **sellise toote turule laskmise või kasutusele võtmise aega.** Eeltoodu vastab osaliselt uue direktiivi art 7 lg 2 p-le e, mistõttu säte jääb muutmata. Eelviidatud direktiivi sätte täielikuks ülevõtmiseks täiendatakse VÕS §-i 1063 lg-ga 2¹;
- **mõju, mida pärast turule laskmist või kasutusele võtmist avaldab tootele selle õpivõime või võime omandada uusi funktsioone.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 7 lg 2 p-st c ja võetakse üle VÕS-i § 1063 lg 2 p-ga 4. Toote tarkvara ja selle aluseks olevad algoritmid peavad olema välja töötatud nii, et toode ei muutuks pärast selle turule laskmist või kasutusele võtmist ohtlikuks. Kui tootja toodab toote, mis võib ootamatult käituma hakata, tuleb tootjal sellise toote eest ka vastutada;
- **mõistlikult eeldatavat mõju, mida tootele avaldavad muud tooted, mille puhul võib eeldada, et neid kasutatakse koos asjaomase tootega, sealhulgas ühendatuna.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 7 lg 2 p-st d ja võetakse üle VÕS-i § 1063 lg 2 p-ga 5. Selline vastastikune mõju võib ilmnedagi nt nutikodusüsteemis;
- **asjakohaseid tooteohutusnõudeid, sealhulgas küberturvalisuse nõudeid.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 7 lg 2 p-st f ja võetakse üle VÕS-i § 1063 lg 2 p-ga 6;
- **pädeva asutuse või §-s 1062¹ nimetatud ettevõtja otsust toode tagasi nõuda või muud tooteohutusosalast sekkumist.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 7 lg 2 p-st g ja võetakse üle VÕS-i § 1063 lg 2 p-ga 7. Nimetatud sekkumine ei tähenda veel tingimata seda, et toode on puudusega, vaid et see nõuab igakordset hindamist;
- **selle kasutajarühma vajadusi, kellele toode on mõeldud.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 7 lg 2 p-st h ja võetakse üle VÕS-i § 1063 lg 2 punktiga 8;
- **toote eesmärgile vastavust, kui toote eesmärk on kahju ennetada ja toode ei täida seda eesmärki.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 7 lg 2 p-st i ja võetakse üle VÕS-i § 1063 lg 2 p-ga 9. See võib olla asjakohane nt suitsu- või vinguandurite või muude alarmsüsteemide puhul.

VÕS-i § 1063 lg 2¹

Eelnõukohase VÕS-i § 1063 lg 2¹ kohaselt arvestatakse juhul, kui tootja säilitab pärast sama paragrahvi lg 2 p-s 3 nimetatud toote turule laskmise aega toote üle kontrolli, toote puuduse hindamisel aega, millest alates toode ei ole enam tootja kontrolli all. Sättega võetakse üle uue

direktiivi art 7 lg 2 p e ja täpsustatakse toote puuduse hindamist olukorras, kus tootja säilitab pärast toote turule laskmist toote üle kontrolli.

VÕS-i § 1064 („Vastutusest vabanemine“)

Üldiselt

VÕS-i § 1064 sätteid on vastavalt uuele direktiivile muudetud. Esmalt on eemaldatud paragrahvi pealkirjast sõna „tootja“, kuna vastutusest vabanemise sätteid puudutavad ka teisi ettevõtjaid, kes võivad puudusega tootest põhjustatud kahju eest vastutada. Lõike 1 punkte on muudetud osaliselt, et need vastaksid direktiivile. Näiteks ei vasta uuele direktiivile kehtiva VÕS-i § 1064 lg 1 p 3, mis näeb tootja vastutuse alusena ette selle, et ta ei valmistanud toodet müügiks ega muul viisil turustamiseks ega valmistanud ega turustanud seda oma majandus- või kutsetegevuses. Uue direktiivi alusel võib tootja vastutada ka oma tarbeks toodetud toote puuduse eest. Vastavalt uuele direktiivile on muudetud ka lg-t 2. Lisatud on lg-d 2¹ ja 2². Kehtiva redaktsiooni lg 3 jääb muutmata. Lisatud on lg 4. Regulatsioon põhineb uue direktiivi art-l 11.

Uue direktiivi põhjenduses 49 on selgitatud, et riski õiglase jaotamise huvides tuleks ettevõtja vastutusest vabastada, kui ta suudab tõendada teatavate süüd välistavate asjaolude olemasolu. Näiteks ei peaks ettevõtja vastutama, kui ta suudab tõendada, et toote puuduse tegelik põhjus oli kohustuslike nõuete järgimine.

VÕS-i § 1064 lg 1

Kõnealune lõige näeb viies punktis ette alused, mille esinemise korral ettevõtja vastutusest vabaneb. Lõige 1 põhineb uue direktiivi art 11 lg 1 p-del a–e. See sätestab, et ettevõtja ei vastuta tootest tuleneva kahju eest, kui ta tõendab, et:

- **ta ei ole toote tootja või importijana toodet turule lasknud või kasutusele võtnud.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 11 lg 1 p-st a ning selle ülevõtmiseks on täpsustatud kehtivat VÕS-i § 1064 lg 1 p 1. Turule laskmise või kasutusele võtmise hetk on tavaliselt hetk, mil toode ei ole enam tootja kontrolli all. Kehtiva VÕS-i § 1064 lg 1 p-s 1 märgitud vastutusest vabanemise alus kehtib vaid tootja suhtes, kuid vastutavate ettevõtjate ringi laienemise tõttu tuleb sättes täpsustada, et nimetatud alusel vastutusest vabaneda vaid toote tootjad ja importijad;
- **ta ei ole toote levitajana teinud toodet turul kättesaadavaks.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 11 lg 1 p-st b ning võetakse üle VÕS-i § 1064 lg 1 p-ga 1¹. Selle punkti näol on tegu eraldi vastutusest vabanemise alusega toote levitaja jaoks. Toode ei ole levitaja kontrolli all ajast, mil ta toote turul kättesaadavaks teeb;
- **on tõenäoline, et tootja poolt toote turule laskmise või kasutusele võtmise ajal või levitaja poolt toote turul kättesaadavaks tegemise ajal ei olnud tootel kahju põhjustanud puudust või et see puudus tekkis hiljem.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 11 lg 1 p-st c. Viidatud direktiivi sätte ülevõtmiseks on täpsustatud kehtivat VÕS-i § 1064 lg 1 p 2 ja märgitud toote levitaja vastutusest vabanemise kord. Sõnastuslikult on täpsustatud ka puuduse esinemise tõendamise standardit, kuid sisuliselt see ei muutu. Nimelt peavad kehtiva VÕS § 1064 lg 1 p 2 kohaselt tootja vastutusest vabanemiseks esinema asjaolud, mille põhjal võib **eeldada**, et ajal kui tootja toote turule lasi, ei olnud tootel kahju põhjustanud puudust. Senise direktiivi art 7 p b kohaselt (millel kehtiv VÕS § 1064 lg 1 p 2 põhineb) ei ole tootja vastavalt direktiivile vastutav, kui ta tõestab, et asjaolusid arvesse võttes on **tõenäoline**, et tema poolt käibelev lastud tootel ei olnud käibelev laskmise ajal kahju põhjustanud puudust või see puudus tekkis hiljem. Seega peab tootja (või levitaja) jätkuvalt tõendama puuduse esinemise tõenäosust. Nii senise

kui ka uue direktiivi järgi peab tootja tõendama vaid puuduse esinemise tõenäosust, sest praktikas võib olla keeruline tõendada, et puudust ei esinenud konkreetsel kahju põhjustanud tootel selle turule laskmise ajal.¹³ Puuduse esinemise tõenäosust tuleb hinnata juhtumipõhiselt. Näiteks Tartu Ringkonnakohtu lahendis 2-20-2122 on esile toodud Saksa õiguskirjanduse käsitus nn plahvatavate joogipudelite kohtupraktika näitel, mille kohaselt on võimalik vastutusest vabaneda ka siis, kui kahjujuhtumi asjaoludest nähtub **äärmiselt suur tõenäosus**, et puudus on tekkinud pärast toote turule laskmist. Eeltoodud käsitlusest saab juhinduda ka eelnõukohase VÕS-i § 1064 lg 1 p 2 kohaldamisel. Sealjuures tuleb siiski arvestada ka eelnõu § 1064 lg-s 2² sätestatud piirangutega selle kohta, millal saab kõnealust punkti kohaldada;

- **puudus on tingitud sellest, et toode vastas turule laskmise ajal kehtinud kohustuslikele nõuetele.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 11 lg 1 p-st d ja vastab kehtivale VÕS-i § 1064 lg 1 p-le 4, mistõttu jääb säte muutmata;
- **toote turule laskmise või kasutusele võtmise ajal või ajal, mil toode oli tootja kontrolli all, ei saanud puudust tollaste teaduslike ja tehniliste teadmiste taseme järgi avastada.** Eeltoodu tuleneb uue direktiivi art 11 lg 1 p-st e ning selle ülevõtmiseks on täpsustatud kehtivat VÕS-i § 1064 lg 1 p 5. Muud vastutuse välistamise alused on suuresti seotud ajahetkega, mil toode on juba tootja kontrolli alt väljunud. Seda põhjusel, et kui toode on veel tootja kontrolli all, on tal võimalik selle omadusi mõjutada ja tootmisprotsessi käigus põhjustada ka toote puudus. Võrreldes teiste alustega on aga eelnõukohase VÕS-i § 1064 lg 1 p 5 alusel võimalik tootjal vastutusest vabaneda ka juhul, kui toode oli tootja kontrolli all. Uue direktiivi põhjenduses 52 on selgitatud, et riski õiglase jaotamise huvides tuleks ettevõtja vastutusest vabastada, kui ta tõendab, et teaduslike ja tehniliste teadmiste tase, mille kindlaksmääramisel on viidatud kõige kõrgemale kättesaadavate objektiivsete teadmiste tasemele ja mitte kõnealuse ettevõtja tegelikele teadmiste ajal, kui toode oli tootja kontrolli all, oli selline, et puuduse olemasolu ei olnud võimalik avastada. Seda on laiendatud ka ajahetkele, mil toode oli veel tootja kontrolli all, sest ka siis võib puuduse tuvastamine olla objektiivselt võimatu. Vastava erandi puudumine võib pidurdada innovatsiooni ja uute toodete väljatöötamist.¹⁴

VÕS-i § 1064 lg 1 p 3 tunnistatakse kehtetuks, kuna asjaomane tootja vastutusest vabanemise alus ei ole uue direktiiviga kooskõlas.

VÕS-i § 1064 lg 2

Lõige 2 näeb ette eraldi vastutusest vabanemise aluse toote osa tootjale. Säte muudab osaliselt kehtiva redaktsiooni lg-t 2 ja põhineb uue direktiivi art 11 lg 1 p-l f. Säte näeb ette, et toote osa tootja ei vastuta kahju eest, kui ta tõendab, et toote puudus on tingitud selle toote konstruktsioonist, millesse toote osa on integreeritud, või toote tootja antud juhiseist. Võrreldes kehtiva VÕS-i § 1064 lg-ga 2 sisulisi muudatusi ei kaasne, vaid tegemist on sätte sõnastuse täpsustamisega.

VÕS-i § 1064 lg 2¹

Lõige 2¹ näeb ette eraldi vastutusest vabanemise aluse isiku jaoks, kes toodet oluliselt muudab. Säte põhineb uue direktiivi art 11 lg 1 p-l g. Sarnast vabanemise alust kehtivas redaktsioonis ei

¹³ Kingisepp, M. Tootja vabanemine vastutusest puudusega tootest põhjustatud kahju korral. - Juridica IV/2012, lk 307.

¹⁴ Vt ka seletuskirja lk 5, erand arendusriskiga seotud kaitsest.

ole. Säte näeb ette, et isik, kes toodet oluliselt muudab, ei vastuta kahju eest, kui ta tõendab, et kahju põhjustanud puudus on seotud toote sellise osaga, mida muutmine ei mõjutanud.

VÕS-i § 1064 lg 2²

Lõige 2² näeb ette piirangud § 1064 lg 1 p 2 kohaldamisele. Selle järgi ei kohaldata nimetatud vastutusest vabanemise alust, kui toote puuduse põhjuseks on järgmine tootja kontrolli all olev asjaolu: 1) seotud teenus; 2) tarkvara, sealhulgas tarkvarauuendus või tarkvara versioonitäiend; 3) toote ohutuse tagamiseks vajaliku tarkvarauuenduse või versioonitäiendi puudumine; 4) toote oluline muudatus. Uue direktiivi põhjenduses 50 on selgitatud, et kuna digitehnoloogia võimaldab tootjal teha kontrolli ka pärast toote turule laskmist või kasutusele võtmist, peaks tootja vastutama ka puuduste eest, mis tekivad pärast seda hetke tema kontrolli all oleva tarkvara või seotud teenuste tõttu, olgu tegemist kas versioonitäiendi või uuenduse või masinõppe algoritmiga. Sellist tarkvara või seotud teenuseid tuleks käsitada tootja kontrolli all olevatena, kui neid tarnib tootja või kui tootja annab tarnimiseks loa kolmandale isikule või nõustub sellega muul viisil. Näiteks kui nutiteleviisorit esitletakse videorakendust sisaldavana, kuid kasutaja peab pärast teleri ostmist rakenduse alla laadima mõnelt kolmanda isiku veebisaidilt, peaks teleri tootja koos videorakenduse tootjaga jääma vastutavaks videorakenduse puudustest põhjustatud kahju eest, isegi kui puudus tekkis alles pärast televiisori turule laskmist.

Lõike 2² p 3 kohaselt võib tootja vastutada, kui toote puuduse põhjuseks on toote ohutuse tagamiseks vajaliku tarkvarauuenduse või versioonitäiendi puudumine. Uue direktiivi põhjenduse 51 kohaselt vastutab tootja toote ohutuse eest kogu selle olemusringi jooksul, mistõttu ei tohiks tootjat vastutusest vabastada ka kahju korral, mille on põhjustanud puudusega toode, kui puudus tuleneb tootja suutmatusest tarnida turvauuendusi või versioonitäiendeid, mis on vajalikud toote nõrkade kohtade kõrvaldamiseks, et reageerida muutuvatele küberriskidele. Seda vastutust ei tohiks kohaldada, kui sellise tarkvara tarnimine või paigaldamine ei ole tootja kontrolli all, näiteks kui toote omanik ei paigalda toote ohutuse tagamiseks või säilitamiseks tarnitud uuendust või versioonitäiendit.

Lõike 2² p-s 4 nimetatud toote olulist muudatust tuleb käsitada samamoodi nagu VÕS § 1062¹ lg-s 4. Siinkohal peab aga (VÕS-i § 1064 lg 2² sissejuhatava lauseosa põhjal) toote oluline muudatus toimuma tootja kontrolli all.

VÕS-i § 1064 lg 3

Sättes on asendatud sõna „tootja“ sõnaga „ettevõtja“, muus osas jääb § 1064 lg 3 kehtima. Säte põhineb uue direktiivi art 13 lg-l 1 ja see näeb ette, et ettevõtja vastutust ei või vähendada, kui kahju tekkis nii toote puuduse kui ka kolmanda isiku käitumise tagajärjel. Kõnealusel juhul on ettevõtja ja kolmas isik kannatanu ees solidaarvõlgnikud. Selline olukord võib tekkida nt juhul, kui kolmas isik kasutab ära toote turvaauku. Tarbijakaitse huvides ei tohiks sellisel juhul ettevõtja vastutust vähendada.

VÕS-i § 1064 lg 4

Uue regulatsioonina täpsustab lg 4, et ettevõtja vastutust võib vähendada, kui kahju põhjustas nii toote puudus kui ka kannatanu süü või sellise isiku süü, kelle eest kannatanu vastutab. See võib tulla kõne alla nt juhul, kui kannatanu on hooletusest jätnud paigaldamata ettevõtja pakutud uuenduse või versioonitäiendi, mis oleks kahju vähendanud või ära hoidnud. Säte põhineb uue direktiivi art 13 lg-l 2. Iseenesest võimaldab samale järeldusele, nagu tuleneb kõnealusest lõikest, jõuda üldjuhul ka VÕS-i § 139 lg 1 põhjal. Siiski on VÕS-i § 139 oma

kohaldamisalalt laiem, kuna võimaldab hüvitist vähendada ka kannatanu osa tõttu, mis ei väljendu tema süülises käitumises. Direktiivi art 13 lg 2 räägib aga kitsamalt kannatanu süüst. Seega kujutab VÕS-i § 1064 lg 4 endast erinevust VÕS-i § 139 suhtes.

VÕS-i § 1065 („Kannatanu tõendamiskohustus“)

Üldiselt

Regulatsioon põhineb uue direktiivi art-1 10. VÕS-i senise redaktsiooni § 1065 tekst esitatakse eelnõu § 1065 lg-s 1. Lisaks on uues direktiivis kannatanu tõendamiskoormist märgatavalt kergendatud, sätestades reeglid, millal eeldatakse toote puudust (lg 2), millal põhjuslikku seost (lg 3) ja millal mõlemat (lg 4). Direktiivi põhjenduses 46 on selgitatud, et hageja tõendamiskohustuse vähendamiseks kasutatakse tavaliselt ümberlükatavaid eeldusi ja need võimaldavad kohtul tugineda puuduse või põhjusliku seose olemasolu näitamisel mõnele muule tõendatud asjaolule, säilitades samal ajal kostja õigused. Tavapärane tõendamiskoormis võib siiski kahjustada kannatanu õigust hüvitisele.

VÕS-i § 1065 lg 2

Eelnõu § 1065 lg 2 põhineb uue direktiivi art 10 lg-1 2 ja see näeb ette, et toote puudust eeldatakse, kui: 1) ettevõtja ei esita tõendeid vastavalt § 1065¹ lg-s 1 sätestatule; 2) kannatanu esitab asjaolud, mille põhjal võib eeldada, et toode ei vasta Euroopa Liidu või Eesti tooteohutusnõuetele, mille eesmärk on kaitsta kannatanut kahju eest, või 3) kannatanu esitab asjaolud, mille põhjal võib eeldada, et kahju põhjustas toote ilmne rike mõistlikult eeldatava kasutamise ajal või tavatingimustes.

Seega eeldatakse esmalt toote puudust siis, kui ettevõtja rikub kohustusi, mis tulenevad talle §-st 1065¹ (eelkõige lg-test 1 ja 5) ja mis puudutavad tema valduses olevate asjakohaste tõendite esitamist. Selline eeldus peaks motiveerima ettevõtjaid selliseid tõendeid esitama.

Teiseks eeldatakse toote puudust siis, kui kannatanu näitab, et toode ei vasta Euroopa Liidu või Eesti tooteohutusnõuetele, mille eesmärk on kaitsta kannatanut kahju eest. See eeldus peaks tugevdama seost tooteohutusnormide ja vastutust kehtestavate normide vahel.

Kolmandaks eeldatakse toote puudust juhul, kui kahju põhjustas toote ilmne rike selle mõistlikult eeldatava kasutamise ajal või tavatingimustes. Direktiivi põhjenduses 46 on toodud selle kohta näide: klaaspudel lõhkeb mõistlikult eeldatava kasutamise ajal. Tarbetult koormav on nõuda hagejalt puuduse tõendamist, kui kahju tekkimise asjaolud on sellised, et toote puuduse olemasolu on vaieldamatu. Mõistlikult eeldatav kasutamine hõlmab kasutusotstarvet, milleks toode on tootja või selle turule lasknud ettevõtja esitatud teabe kohaselt ette nähtud, toote disainile ja konstruktsioonile vastavat tavapärast kasutust ning mõistlikult prognoositavat kasutamist, kui selline kasutamine võib tuleneda inimeste õiguspärasest ja kergesti prognoositavast käitumisest.

VÕS-i § 1065 lg 3

Eelnõukohane lg 3 põhineb uue direktiivi art 10 lg-1 3 ja see näeb ette, et põhjuslikku seost toote puuduse ja kahju vahel eeldatakse, kui on leidnud kinnitust, et toode on puudusega ja tekkinud kahju on selline, mida asjaomane puudus tavaliselt põhjustab. Seega kui tekkinud kahju ei ole sellisele puudusele omane, siis põhjuslikku seost ei eeldata. Uue direktiivi põhjenduses 47 on selgitatud, et kui on kinnitust leidnud, et toode on puudusega, ja tekkinud kahju on eeskätt

sarnaste juhtumite põhjal otsustades selline, mida kõnealune puudus tavaliselt põhjustab, ei tohiks hagejalt nõuda põhjusliku seose tõendamist.

VÕS-i § 1065 lg 4

Eelnõukohane lõige 4 põhineb uue direktiivi art 10 lg-l 4 ja see näeb ette, et toote puudust või põhjuslikku seost toote puuduse ja kahju vahel või ka mõlemat eeldatakse, kui sõltumata tõendite esitamisest vastavalt §-s 1065¹ sätestatule ja kõiki juhtumi asjaolusid arvestades: 1) on kannatanul ülemääraseid raskusi toote puuduse või põhjusliku seose või mõlema tõendamisel, eelkõige tehnilise või teadusliku keerukuse tõttu, ning 2) kannatanu esitab asjaolud, mille põhjal võib eeldada, et toote puuduse või põhjusliku seose või mõlema esinemine on tõenäoline. Seega piisab toote puuduse ja põhjusliku seose või mõlema eeldamiseks ka sellest, kui kannatanul on tõendamisel tehnilise või teadusliku keerukuse tõttu ülemääraseid raskusi ja ta näitab, et toote puuduse ja põhjusliku seose või mõlema esinemine on tõenäoline. See kehtib ka juhul, kui ettevõtja on täitnud oma tõendite esitamise kohustust VÕS-i § 1065¹ järgi. Kohus peab seejuures arvestama kõiki asjaolusid.

Direktiivi põhjenduses 48 on selgitatud, et kuna tootjal on eksperditeadmised ja ta on paremini informeeritud kui kannatanu, peaks hagejal juhul, kui tema raskused on seotud puuduse tõendamisega, olema ainult kohustus näidata, et on tõenäoline, et toode on puudusega, või juhul, kui hageja raskused on seotud põhjusliku seose tõendamisega, ainult seda, et toote puudus on kahju tekkimise tõenäoline põhjus. Tehnilise või teadusliku keerukuse peaks kindlaks tegema liikmesriigi kohus iga juhtumi puhul eraldi, võttes arvesse eri tegureid. Nende tegurite hulka peaks kuuluma toote, näiteks uuendusliku meditsiiniseadme keerukus; kasutatud tehnoloogia, näiteks masinõppe keerukus; hageja analüüsitava teabe ja andmete keerukus ning põhjusliku seose keerukus, näiteks ravimi või toiduaine ja terviseprobleemi tekkimise vahelise seose korral, või sellise seose keerukus, mille tõendamine nõuaks hagejalt tehisintellektisüsteemi sisemise toimimise selgitamist. Ka ülemääraseid raskusi peaks liikmesriigi kohus hindama iga juhtumi puhul eraldi. Kuigi hageja peaks esitama argumendid ülemääraste raskuste kohta, ei tohiks nõuda selliste raskuste tõendamist. Näiteks tehisintellektisüsteemi käsitlevas nõudes ei peaks hageja selleks, et kohus saaks otsustada, kas esinevad ülemäärased raskused, olema kohustatud selgitama tehisintellektisüsteemi eriomadusi ega seda, kuidas need omadused raskendavad põhjusliku seose kindlakstegemist.

VÕS-i § 1065 lg 5

Eelnõukohane lõige 5 põhineb uue direktiivi art 10 lg-l 5 ja see sätestab ettevõtjale võimaluse omapoolsete tõenditega lõigetes 2–4 sätestatud toote puuduse või põhjusliku seose või mõlema eeldus ümber lükata. See kehtib ka juhul, kui kannatanul on tõendamisel ülemääraseid raskusi.

VÕS-i § 1065¹ („Tõendite esitamine“)

Üldiselt

VÕS-i § 1065¹ näol on eelnõus tegu uue paragrahviga, mis käsitleb tõendite esitamist ettevõtja ja kannatanu poolt. Regulatsioon põhineb uue direktiivi art-l 9. Uue direktiivi põhjenduses 43 on selgitatud, et direktiiviga ühtlustatakse tõendite esitamise norme ainult niivõrd, kuivõrd need küsimused on direktiiviga reguleeritud. Küsimused, mida direktiiv ei reguleeri, hõlmavad tõendite esitamise norme seoses kohtueelse menetluse, tõendite esitamise taotluse üksikasjalikkuse, kolmandate isikute, tuvastushagide juhtumite ja karistustega tõendite esitamise kohustuse täitmata jätmise eest.

Tõendite esitamise regulatsioon on lisatud võlaõigusseadusesse, mitte vastavasse menetlusseadusesse (tsiviilkohtumenetluse seadustik), sest tegemist on tootevastutusele omase erirežiimiga, mis teistel alustel nõuete puhul ei kohaldu. Näiteks kui isik saaks esitada nõude nii tootevastutuse kui ka delikti üldkoosseisu alusel, kuid valib viimase, ei saa ükski menetlusosaline ega ka kohus tugineda VÕS-i §-s 1065¹ sätestatud tõendite esitamise korrale. Ka muud tootevastutuse sätted on seotud tootevastutusele omase menetlusliku korraga seotud – näiteks eelnõukohase VÕS-i § 1065 lg 2 p 1 järgi toote puudust eeldatakse, kui ettevõtja ei esita tõendeid VÕS-i § 1065¹ sätestatu kohaselt. Seega on otstarbekas tootevastutusega seotud erisusi reguleerida ühes seaduses ning selleks ettenähtud jaos. Samasugune lahendus on tootevastutuse puhul kehtivas õiguses kasutusel ka nõude aegumisega seoses – nõuete aegumine on tavapäraselt reguleeritud tsiviilseadustiku üldosa seaduses, kuid tootevastutuse puhul on vastav regulatsioon samuti võlaõigusseaduses.

VÕS-i § 1065¹ lg 1

VÕS-i § 1065¹ lg 1 (mis põhineb direktiivi 2024/2853 art 9 lg-l 1) sätestab, et kohus nõuab kannatanu taotlusel ettevõtjalt tema käsutuses olevate asjakohaste tõendite esitamist, kui kannatanu on oma väiteid nõude olemasolu kohta põhistanud (ingl *has presented facts and evidence*). TsMS-i § 235 sätestab, et väite põhistamine on kohtule väite põhjendamine selliselt, et põhjenduse õigsust eeldades saab kohus lugeda väite usutavaks. Põhistamiseks kohustatud isik võib kasutada selleks kõiki seadusega lubatud tõendeid, samuti tõendusvahendeid, mida ei ole seaduses tõendiks loetud või mis ei ole tõendile ettenähtud protsessuaalses vormis, muu hulgas allkirjastatud kinnitust, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti.

Seega kui kannatanu on kahju hüvitamise nõude usutavuse tõendamiseks esitanud piisavad faktid ja tõendid, nõuab kohus kannatanu taotlusel tõendite esitamist ettevõtjalt.

Direktiivi 2024/2853 põhjenduses 42 on märgitud, et isik, kes nõuab kahju hüvitamist, on sageli tootjaga võrreldes oluliselt ebasoodsamas olukorras, kuna tootjal on juurdepääs teabele selle kohta, kuidas toode toodeti ja kuidas see toimib, ning ta saab sellest teabest aru. Selline teabe asümmeetria võib kahjustada riski õiglast jaotamist, eelkõige tehniliselt või teaduslikult keerukatel juhtudel. Seepärast on vaja hõlbustada hageja juurdepääsu kohtumenetluses kasutatavatele tõenditele. Selliste tõendite hulka kuuluvad dokumendid, mille kostja peab koostama *ex novo*, kogudes või liigitades olemasolevaid tõendeid.

VÕS-i § 1065¹ lg 2

Eelnõukohane lõige 2 põhineb direktiivi 2024/2853 art 9 lg-l 2 ja see sätestab, et kohus nõuab ettevõtja taotlusel kannatanult tema käsutuses olevate asjakohaste tõendite esitamist, kui ettevõtja on oma väiteid nõude puudumise kohta põhistanud. Seega, vastukaaluks lg-st 1 tulenevale ettevõtja kohustusele paneb lg 2 tõendite esitamise kohustuse kannatanule (hagejale), kui ettevõtja on esitanud nõude puudumise kohta piisavad faktid ja tõendid. Ettevõtjal tuleb esitada kohtule vastav taotlus (nagu kannatanulgi). Ka direktiivi 2024/2853 põhjenduses 44 on selgitatud, et sarnaselt hageja tõendite esitamise taotlusega peaksid liikmesriikide kohtud kostja tõendite esitamise taotluse hindamisel tagama, et selline juurdepääs piirdub vajaliku ja proportsionaalse juurdepääsuga, muu hulgas selleks, et vältida sellise teabe otsingut, mis ei ole menetluse seisukohast asjakohane, ning kaitsta konfidentsiaalset teavet.

VÕS-i § 1065¹ lg 3

Lõige 3 põhineb direktiivi 2024/2853 art 9 lg-tel 3 ja 4. Sellest tuleneb, et kohus hindab kõnealuse paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatud juhul tõendi esitamise vajalikkust ja proportsionaalsust. Seejuures arvestab kohus nii poolte kui ka kolmandate isikute õigustatud huve, eelkõige seoses konfidentsiaalse teabe ja ärisaladuse kaitsega.

Tõendite esitamise taotluse hindamisel peaks kohus seega tagama, et taotlus oleks vajalik ja proportsionaalne, muu hulgas selleks, et vältida niisuguse teabe nõudmist, mis ei ole menetluse seisukohast asjakohane. Samuti tuleb kaitsta konfidentsiaalset teavet, näiteks teavet, mis liidu ja riigisisese õiguse kohaselt kuulub ärisaladuse alla. Eesmärk on saavutada õiglane ja proportsionaalne tasakaal ärisaladuse omaja saladuse hoidmise huvi ja kannatanu huvide vahel.

Direktiivi 2024/2853 art 4 p 17 kohaselt on ärisaladus direktiivi (EL) 2016/943 art 2 p-s 1 määratletud ärisaladus. Viimase kohaselt on ärisaladus teave, mis vastab kõikidele järgmistele nõuetele: a) see on saladus selles tähenduses, et see ei ole kogumis või üksikosade täpses paigutuses ja kokkupanus üldteada või kergesti kättesaadav nende ringkondade isikutele, kes tavaliselt kõnealust laadi teabega tegelevad; b) sellel on kaubanduslik väärtus selle salajasuse tõttu; c) selle üle seaduslikku kontrolli omav isik on asjaoludest lähtuvalt võtnud vajalikke meetmeid, et hoida seda salajas.

Samamoodi on määratletud ärisaladus ka ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seaduse (EKTÄKS) § 5 lg-s 2. Seega ei ole tarvis ärisaladust eelnõu lg-s 3 määratleda ega teha ka viidet direktiivile.

VÕS-i § 1065¹ lg 4

Eelnõukohane lg 4 põhineb direktiivi 2024/2853 art 9 lg-l 5. See näeb ette kohtu võimaluse rakendada ettevõtja ärisaladuse kaitseks asjakohaseid meetmeid. Lõige 4 sätestab, et kui ettevõtjalt nõutakse § 1065¹ lg-s 1 sätestatud juhul ärisaladuse või väidetava ärisaladuse avaldamist, võib kohus poolte põhjendatud taotluse alusel või omal algatusel rakendada meetmeid, mis on vajalikud ärisaladuse kaitsmiseks. See põhimõte kehtib nii menetluse ajal kui ka pärast seda. Selliseks meetmeks võib olla nt kohtuistungi kuulutamise kinniseks (TsMS-i § 38 lg 1 p-d 6 ja 7), aga ka nt piirangute seadmine kohtuotsuse avalikustamisele (TsMS-i § 462).

Direktiivi 2024/2853 põhjenduses 45 on selgitatud, et vastavad meetmed peaksid hõlmama vähemalt meetmeid, millega antakse vaid piiratud arvule inimestele juurdepääs ärisaladusi või väidetavaid ärisaladusi sisaldavatele dokumentidele ning kohtuistungitele või antakse juurdepääs üksnes väljajätetega dokumentidele või kohtuistungite protokollidele. Kõnealuste meetmete üle otsustamisel peaksid liikmesriigi kohtud võtma arvesse vajadust tagada õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele. Samuti tuleb arvestada poolte või kolmandate isikute õigustatud huve ning neile tekkida võivat kahju, mis tuleneb selliste meetmete rakendamisest või rakendamata jätmisest.

VÕS-i § 1065¹ lg 5

Eelnõukohane lg 5 põhineb direktiivi 2024/2853 art 9 lg-l 6. Selle eesmärk on tagada, et pooled esitaksid tõendid arusaadaval viisil. VÕS-i § 1065¹ lg 5 sätestab, et sama paragrahvi lg-tes 1 ja 2 sätestatud juhul võib kohus teise poole põhjendatud taotluse alusel või omal algatusel nõuda, et tõendid esitataks kergesti kättesaadaval ja mõistetaval viisil, kui see on tõendi esitaja kulusid ja pingutusi arvestades proportsionaalne. See võib olla asjakohane nt digitoodetega seotud tõendite puhul.

VÕS-i § 1066 („Nõuete aegumine ja lõppemine“)

Üldiselt

Lõige 1 jääb sisu poolest muutmata, üksnes sõna „tootja“ on asendatud sõnaga „ettevõtja“. Lõike 2 esimest lauset on täiendatud terminiga „kasutusele võtmine“ ja lisatud on teine lause. Lisatud on lg 2¹. Lõikes 3 on lisatud viide lg-le 2¹. Regulatsiooni aluseks on direktiivi 2024/2853 art-d 16 ja 17.

VÕS-i § 1066 lg 1

Nagu ülal märgitud, jääb lg 1 sisult muutmata (v.a termin „ettevõtja“). Lõige 1 vastab direktiivi 2024/2853 art 16 lg-le 1. Direktiiv 2024/2853 ei mõjuta riigisisest õigust lg-s 1 osutatud aegumistähtaaja peatumise või katkemise kohta (art 16 lg 2).

VÕS-i § 1066 lg 2

VÕS-i § 1066 lg 2 põhineb direktiivi 2024/2853 art 17 lg 1 p-l a. Üldiseks nõudeõiguse kehtivuse ajaks¹⁵ jääb kümme aastat (nagu ka VÕS-i kehtivas redaktsioonis). Esimest lauset on täiendatud terminiga „kasutusele võtmine“, muus osas jääb esimene lause muutmata. Teine lause täpsustab nõudeõiguse kehtivuse aega oluliselt muudetud toote kontekstis: nimelt arvestatakse nimetatud kümneaastast tähtaega oluliselt muudetud toote puhul selliselt muudetud toote turul kättesaadavaks tegemise või kasutusele võtmise päevale järgnevast päevast.

Direktiivi 2024/2853 põhjenduses 57 on selgitatud, et kuna tooted vananevad aja jooksul ning teaduse ja tehnoloogia arenedes töötatakse välja rangemad ohutusstandardid, ei oleks mõistlik panna tootjat piiramatuks ajaks vastutama oma toodete puuduste eest. Seetõttu peaks vastutus kehtima mõistliku aja jooksul, nimelt kümme aastat pärast toote turule laskmist või kasutusele võtmist, ilma et see piiraks lahendamisel olevate nõuete menetlemist kohtus.

Oluliselt muudetud toodete kohta on direktiivi 2024/2853 põhjenduses 58 märgitud: „Kuna oluliselt muudetud toode on põhimõtteliselt uus toode, peaks uus õigust lõpetav tähtaeg algama pärast seda, kui toodet on oluliselt muudetud, näiteks taastootmise tulemusel, ja see on seejärel turul kättesaadavaks tehtud või kasutusele võetud. Uuendus või versioonitäiend, mille puhul ei ole tegu toote olulise muutmisega, ei tohiks mõjutada algse toote suhtes kohaldatavat õigust lõpetavat tähtaega.“

VÕS-i § 1066 lg 2¹

Eelnõukohane lg 2¹ põhineb direktiivi 2024/2853 art 17 lg 1 p-l b ja on võrreldes VÕS-i kehtiva redaktsiooniga uus säte. Selle eesmärk on pikendada nõude esitamise õiguse kehtivust kehavigastuste või tervisekahjustuste korral 25 aastale. Tegemist on 25-aastase tähtajaga, mille arvestamine algab kahju põhjustanud toote turule laskmise või kasutusele võtmise päevale järgnevast päevast.¹⁶ See kehtib siiski üksnes juhul, kui kannatanul ei olnud võimalik esitada hagi kümneaastase tähtaja jooksul, sest talle ei olnud tema tervisekahjustus teada ega pidanudki teada olema. See saab kõne alla tulla eelkõige tervisekahjustuse latentsusperioodi tõttu, kui kahjustuse nähud ilmnevad aeglaselt.

¹⁵ Nn õigust lõpetav tähtaeg.

¹⁶ Mitte päevast, mil möödub eelnõukohases VÕS-i § 1066 lg-s 2 sätestatud kümme aastat.

VÕS-i § 1066 lg 3

Lõikesse 3 on toodud viide lg-le 2¹, muus osas jääb lõige muutmata. Selle kohaselt ei kohaldata lg-tes 2 ja 2¹ sätestatud jõustunud kohtulahendiga tunnustatud või muust täitedokumendist tulenevale nõudele, samuti nõudele, mille olemasolu on lepinguga tunnistatud, või kompromissilepingu alusel omandatud uuest õigusest tulenevale nõudele.

VÕS-i § 1067 („Sätete kohustuslikkus“)

Eelnõukohane VÕS-i § 1067 on sarnane kehtivas redaktsioonis olevaga ja see sätestab, et tühine on kokkulepe, millega piiratakse või välistatakse samas jaos sätestatud ettevõtja vastutust kannatanu ees. Norm põhineb uue direktiivi art-l 15. Võrreldes kehtiva redaktsiooniga on termin „tootja“ asendatud terminiga „ettevõtja“ ning on viidatud (ettevõtja) vastutuse piirangule kannatanu ees.

Direktiivi 2024/2853 põhjenduses 56 on selgitatud, et füüsiliste isikute kaitse eesmärgi saavutamist kahjustaks see, kui lepingutingimustega oleks võimalik ettevõtja vastutust piirata või välistada. Seetõttu ei tohiks lubada lepingulisi erandeid. Samal põhjusel ei tohiks olla võimalik riigisiseste õigusnormidega vastutust piirata või välistada, näiteks kehtestades ettevõtja vastutusele rahalise ülemmäära.

3.2. Võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja rahvusvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seaduse muutmine

Eelnõu rakendamiseks tuleb muuta võlaõigusseaduse, tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja rahvusvahelise eraõiguse seaduse rakendamise seaduse § 22 lg-t 2. Muudetud sõnastuse kohaselt kohaldatakse samas jaos sätestatud toodete suhtes, mis on turule lastud või kasutusele võetud 9. detsembril 2026 või hiljem. Enne 9. detsembrit 2026 turule lastud või kasutusele võetud toodete suhtes kohaldatakse sel ajal kehtinud seadust.

See põhimõte põhineb direktiivi 2024/2853 art 2 lg-l 1. Põhjenduses 63 on märgitud, et õiguskindluse huvides ei tuleks direktiivi kohaldada toodete suhtes, mis on turule lastud või kasutusele võetud enne 9. detsembrit 2026. Seetõttu on vaja ette näha üleminekukord, et tagada direktiivi 85/374/EMÜ alusel jätkuv vastutus kahju eest, mille on põhjustanud puudusega toode, mis on turule lastud või kasutusele võetud enne nimetatud kuupäeva.

Seega tuleb enne nimetatud kuupäeva turule lastud või kasutusele võetud puudusega toodete puhul lähtuda VÕS-i kehtivast redaktsioonist.

3.3. Eelnõu põhiseaduspärasus

Eelnõuga kavandatud muudatused ja täiendused tulenevad Euroopa Liidu õigusaktist ning on vajalikud uue maksimaalselt ühtlustava tootevastutuse direktiivi kohaldamiseks. Eelnõu on kooskõlas põhiseadusega.

4. EELNÕU TERMINOLOOGIA

Eelnõus on nii suures ulatuses kui võimalik järgitud VÕS-i termineid. Uued terminid (nt tellimuse täitmise teenuse osutaja, seotud teenus, digitaalne tootmisfail) on eelnõus defineeritud.

Direktiivist tulenevalt on eelnõukohases VÕS-i § 1061 lg-s 2² täpsustatud, et andmed võlaõigusseaduse 53. ptk 3. jao tähenduses on Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2022/868 art 2 p-s 1 määratletud andmed.

Kuna tootele tehtud muudatus määratletakse olulise muudatusena pärast toote turul kasutusele võtmist, on VÕS-i § 1062¹ lg-s 5 täpsustatud, et kasutusele võtmine on toote esmakordne tasu eest või tasuta kasutamine Euroopa Liidus majandus- või kutsetegevuse raames enne toote turule laskmist.

Kuna puudusega toote eest saab muudatuste tulemusel vastutada ka tellimuse täitmise teenuse osutaja, on VÕS-i § 1062¹ lg-s 8 sellist isikut defineeritud kui füüsilist või juriidilist isikut, kes pakub oma majandus- või kutsetegevuse raames vähemalt kahte järgmist teenust: talle mittekuuluva toote ladustamine, pakendamine, adresseerimine ja saatmine.

Toote käsitlemise laiendamise tõttu on defineeritud ka digitaalne tootmisfail (VÕS-i § 1063 lg 1¹, vallasasja digiversioon või digimall, mis sisaldab vallasasja tootmiseks vajalikku funktsionaalset teavet, võimaldades masinate või tööriistade automaatset juhtimist), toote osa (VÕS-i § 1063 lg 1², iga kehaline või mittekehaline ese, tooraine või seotud teenus, mis on tootesse integreeritud või tootega ühendatud) ja seotud teenus (VÕS-i § 1063 lg 1³, digitaalne teenus, mis on tootesse integreeritud või tootega ühendatud nii, et selle puudumine takistaks tootel täita üht või mitut funktsiooni).

5. EELNÕU VASTAVUS EUROOPA LIIDU ÕIGUSELE

Eelnõu on kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga (EL) 2024/2853. Eelnõul ei ole otsest puutumust teiste Euroopa Liidu õigusaktidega. Seletuskirjale on lisatud vastavustabel (lisa 1) direktiivi 2024/2853 ülevõtmise kohta.

6. SEADUSE MÕJUD

6.1. Euroopa Komisjoni mõjuhindang

Euroopa Komisjoni aruandes märgiti juba 2018. aastal, et 1985. aastal seisime silmitsi mõnevõrra teistsuguste probleemidega kui praegu. Käimas on järjekordne tehnoloogiline revolutsioon. Majandus ja tooted ise on üha rohkem omavahel seotud, digitaalsed, autonoomsed ja arukad. Peame nendele väljakutsetele reageerima ühtselt ja üleilmselt. Esineb olukordi, kus kulud ei ole tarbijate ja tootjate vahel võrdselt jaotatud. See kehtib eelkõige juhtudel, kus tõendamiskohustuse järgimine on keeruline, näiteks mõne kujunemisjärgus digitehnoloogia või ravimi puhul.¹⁷

Direktiivi läbivaatamise eesmärk oli tootevastutuse normide ulatuslikuma ühtlustamise kaudu aidata veelgi kaasa ausale konkurentsile ja kaupade vabale liikumisele siseturul, parandades samal ajal tarbijate kaitset (direktiivi 2024/2853 põhjendus 1).

Euroopa Liidu Komisjon on direktiivi mõjusid hinnanud eelkõige 28.09.2022. a mõjuhindangu töödokumendis.¹⁸ Mõjuhindangus toodi keskse probleemina välja asjaolu, et puudusega tootega

¹⁷ Komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile, nõukogule ning Euroopa majandus- ja sotsiaalkomiteele nõukogu direktiivi 85/374/EMÜ (liikmesriikide tootevastutust käsitlevate õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta) kohaldamise kohta. COM(2018) 246 final. Brüssel: 07.05.2018, lk 8. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9096-2018-INIT/et/pdf>

¹⁸ European Commission. Commission staff working document: Impact assessment report accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective products

kaasnev risk ei ole praegu tarbijate ja tootjate vahel jaotunud võrdselt. Konkreetsemalt tuvastati kaks probleemi: (1) tootjavastutuse regulatsioon ei hõlma teatud tooteid, ettevõtjaid ja kahjusid ning (2) kahju hüvitamine on kannatanute jaoks keeruline.¹⁹ Kavandatava direktiivi üldiste eesmärkidena toodi esile siseturu tõhusa toimimise tagamine, kaupade vaba liikumise soodustamine ja ausa konkurentsi edendamine ning tarbijate tervise ja vara parem kaitse.²⁰

Komisjon prognoosib, et tootjad saavad suurema õiguskindluse, kuid nende vastutuskindlustuskulud kasvavad; kindlustusandjad peavad maksma suuremaid hüvitisi, kuid nad saavad seda tasakaalustada suuremate kindlustusmaksete abil; tarbijate kaitse paraneb.²¹ Samuti prognoositakse kannatanutele väljamakstavate hüvitiste suurenemist (kogumis). Peamine kaudne kulu on ettevõtjate ja tarbijate kantav kulu õigusteenusele.²² Tööhõivele ja põhiõigustele direktiiv mõju ei avalda.²³

6.2. Muudatustest mõjutatud sihtrühmad

Eestis puudutavad muudatused järgmisi sihtrühmi:

- 1) tarbijad ja kannatanud;
- 2) tootjad ja teised vastutavad ettevõtjad
- 3) kindlustusandjad
- 4) kohtud
- 5) Tarbijakaitse- ja Tehnilise Järelevalve Amet.

6.3. Mõjude hinnang

Eelnõu peamised sisulised muudatused on järgmised:

- 1) laiendatakse ettevõtja vastutust puudusega toote tõttu füüsilisele isikule tekitatud kahju eest:
 - a. kaotatakse kahju summa alampiir 500 eurot
 - b. laiendatakse vastutust ka toodetele, mis on n-ö segakasutuses (kasutatakse nii kutsetöös kui ka isiklikel eesmärkidel);
 - c. laiendatakse vastutust puudusega toote tõttu hävinud või kahjustunud andmetele (üksnes juhul, kui toodet kasutati väljaspool majandus- või kutsetegevust);
 - d. laiendatakse vastutust ka olukordadele, kus tootja kontrolli all olevasse tootesse integreeritakse, ühendatakse või tarnitakse puudusega osa või toodet muul moel muudetakse;
 - e. tooteks loetakse edaspidi ka digitaalseid tootmisfaile ning toote osaks loetakse edaspidi ka seotud teenuseid;
- 2) laiendatakse puudusega toote tekitatud kahju eest vastutavate ettevõtjate ringi:

(SWD(2022) 316 final). Brussels, 28.09.2022. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A52022SC0316>

¹⁹ *Ibid*, lk 9–11.

²⁰ *Ibid*, lk 26.

²¹ European Commission. Commission staff working document: Impact assessment report accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective products (SWD(2022) 316 final). Brussels, 28.09.2022, lk 76. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A52022SC0316>

²² European Commission. Commission staff working document: Impact assessment report accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective products (SWD(2022) 316 final). Brussels, 28.09.2022, lk 36. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A52022SC0316>

²³ *Ibid*, lk 40.

- a. tootjaks loetakse edaspidi ka isikut, kes valmistab või toodab toote oma tarbeks (näiteks teenuse osutamisel);
 - b. tootjaks loetakse edaspidi ka isikut, kes väljaspool tootja kontrolli oluliselt muudab toodet, tehes toode seejärel turul kättesaadavaks;
 - c. nähakse ette samm-sammuline vastutavate ettevõtjate ring juhul, kui toote tootja ei asu EL-is;
- 3) täpsustatakse loetelu asjaoludest, mida toote puuduse hindamisel tuleb arvestada;
- 4) lihtsustatakse puudusega toote tõttu kahju kannatanud füüsilise isiku tõendamiskohustust:
- a. kehtestatakse loetelu asjaoludest, mille korral eeldatakse toote puuduse olemasolu;
 - b. kehtestatakse loetelu asjaoludest, mille korral eeldatakse põhjuslikkust seost toote puuduse ja kahju vahel.
 - c. pikendatakse kannatanule kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamisest tuleneva nõude lõppemise tähtaega 10 aastalt 25 aastale.

Tarbijad ja kannatanud

Kuna muudatused, millega laiendatakse kahju hüvitamise võimalusi ning leevendatakse kannatanu tõendamiskoormust, muudavad hüvitise saamise tarbijate jaoks lihtsamaks, võivad tarbijad hakata senisest aktiivsemalt nõudma kahju hüvitamist vastutavatel ettevõtjatel.

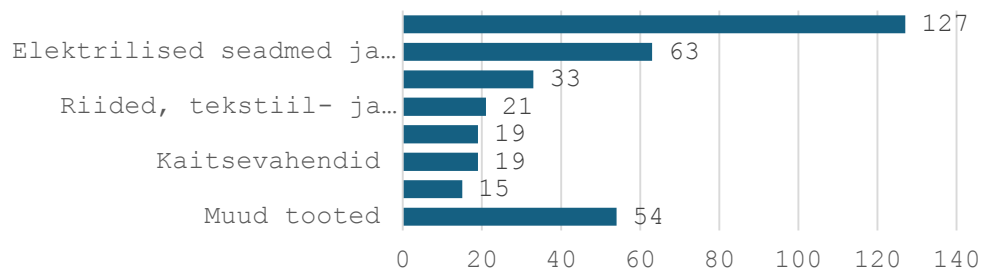
Euroopa Komisjoni mõjuhindangu kohaselt on Euroopa Liidus aastas umbes 1465–3165 tootjavastutust puudutavat vaidlust. Enamik neist lahendatakse kohtuväliselt.²⁴ Eesti kohta vastavad andmed puuduvad, kuid Euroopa Komisjoni hinnangu Eesti oludele ekstrapoleerimisel võib eeldada, et aastane vaidluste arv jääb suurusjärku 4–10.²⁵ Eelnõukohaste muudatuste tulemusel nõuete arv oletatavasti suureneb.

Tegelikku juhtumite arvu, kus puudusega toode on põhjustanud füüsilisele isikule tervise- või varakahju, ei ole siiski võimalik hinnata. Kui kannatanule tekkinud kahju on väike, ei pruugita selle hüvitamist üldse nõuda. Lisaks on Eestis tavapärane, et kahju hüvitatakse kindlustuslepingu alusel (näiteks elu- või varakindlustuse kaudu). Seetõttu on kohtusse pöördumine pigem harv ning kohtupraktika kajastab vaid väikest osa võimalikest juhtumitest.

Mõju võimalikku ulatust aitab kaudselt iseloomustada teave Eesti turul avastatud ohtlike toodete kohta. Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti andmetel on alates 2025. aasta algusest ohtlike toodete registrisse kantud 351 toodet, mille puhul on tuvastatud nende olemasolu Eesti turul või on alust arvata, et need on jõudnud Eesti tarbijateni. Suurema osa ohtlikest toodetest moodustavad mänguasjad ja elektriseadmed (joonis 1).

²⁴ European Commission. Commission staff working document: Impact assessment report accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective products (SWD(2022) 316 final). Brussels, 28.09.2022, lk 30. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A52022SC0316>

²⁵ Andmete ekstrapoleerimisel võeti aluselt elanike arv Eestis ja Euroopa Liidus. Eurostati andmetel moodustab Eesti elanike arv 0,304% Euroopa Liidu elanike arvust (Eurostati andmetabel demo_pjan) .

Joonis 1. Ohtlike toodete registrisse kantud tooted kategooriate kaupa, 2025–2026²⁶

Euroopa Liidus tervikuna tunnistati 2025. aastal ohtlikuks 4671 toodet, millest üle kolmandiku moodustasid kosmeetikatooteid. Peamised riskid, mis ohtliku tootega kaasnesid, olid nii Eestis kui ka Euroopa Liidus keemiline oht, vigastused ja lämbumisoht. Ligi pooled ohtlikest toodetest pärinesid Hiinast (43%), Euroopa Liidu ja Euroopa majanduspiirkonna riikide osakaal oli 35%.²⁷

Eelnõuga kavandatavatest muudatustest on tõenäoliselt kõige laiapindsema mõjuga 500-eurose varalise kahju alampiiri kaotamine. Muudatuse tulemusena võib kannatanu edaspidi nõuda kahju hüvitamist sõltumata varalise kahju suurusest. Kannatanute vaates muutub regulatsioon selgemaks, sest hüvitise nõudmise õigus ei sõltu enam kahju rahalisest hinnangust, mille määramine võib olla subjektiivne või eeldada eriteadmisi (nt kinnisasjale või ruumidele tekitatud kahju korral).

Ka ülejäänud muudatused on kannatanute vaatest positiivse mõjuga. Olukorras, kus suur osa inimeste jaoks olulisest teabest on talletatud digitaalsel kujul, kaasneb andmete hävimise või kahjustumisega järjest enam riske. Eelnõuga laiendatakse tootja vastutust ka olukordadele, kus puudusega toote tõttu hävinesid või kahjustusid isiklikuks otstarbeks kasutatavad andmed.

On tõenäoline, et kohtusse pöördumine puudusega toote tõttu tekkinud kahju hüvitamise nõudes sageneb, sest kannatanute jaoks paraneb kindlus, et nad suudavad tõendada toote puuduse olemasolu ja põhjuslikku seost puuduse ja kahju vahel.

Kokkuvõttes on eelnõukohaste muudatuste potentsiaalne sihtrühm kõik tarbijad (kogu elanikkond). Konkreetsed andmed juhtumite kohta, kus puudusega toode on tekitanud füüsilisele isikule tervise- või varakahju, puuduvad, kuid ligikaudse hinnanguna võib oletada, et aastane juhtumite arv jääb suurusjärku kuni 1000. Kuigi vastavaid uuringuid ei ole läbi viidud, võib eeldada, et praegu on tarbijate teadlikkus tootjavastutuse regulatsioonist pigem madal. Teadlikkuse suurenedes võib nõuete arv kasvada (eelkõige juhtumite puhul, kus elu- või varakindlustus puudub).

Tootjad ja teised vastutavad ettevõtjad

Potentsiaalselt võib tootjavastutuse regulatsioon puudutada kõiki Eesti ettevõtjaid, kes töötlevad, sh toodavad, mingit toodet. Euroopa Komisjoni mõjuhinnangus on välja toodud, et

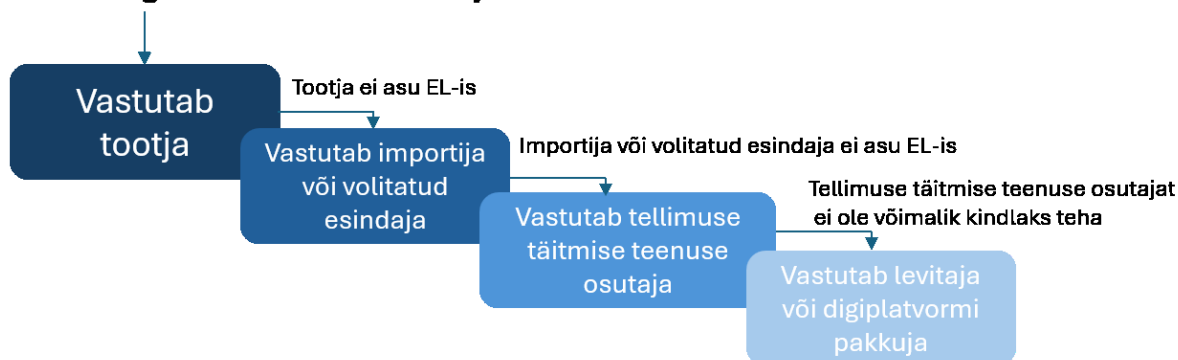
²⁶ Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet, [Ohtlike toodete register](#) | Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet.

²⁷ Andmed Euroopa Liidus ohtlikuks tunnistatud toodete kohta pärinevad Euroopa Liidu *Safety Gate Rapid Alert System-i* kaudu tehtud teavitustel. Statistika on leitav: [Safety Gate 2025 – Directorate-General for Justice and Consumers \(DG JUST\)](#). Tuleb rõhutada, et teatud tootekategooriate puhul kasutatakse teisi teavitamisviise, mistõttu ei hõlma siintoodud andmed ravimeid, meditsiiniseadmeid, toitu ja loomasööta. Tootjavastutuse regulatsioon kohaldub aga ka neile toodetele.

tootjavastutuse direktiivi kohaldamisala hõlmab tooteid pea terves töötleva tööstuse sektoris.²⁸ Eelnõu koostamise ajal on Eestis registreeritud 16 560 juriidilist isikut, kelle põhitegevusala kuulub töötleva tööstuse valdkonda.²⁹ Majanduslikult aktiivsete ettevõtjate arv selles sektoris jääb 10 000 kanti.³⁰

Tegemist on siiski indikatiivsete näitajatega, sest toodete tootmisega võivad tegeleda ka ettevõtjad, kelle põhitegevusala on märgitud muu tegevusala. Lisaks tuleb arvestada, et kui toote tootja ei asu Euroopa Liidus, siis laieneb vastutus teistele ettevõtjatele. Eelnõuga kehtestatakse samm-sammuline vastutuse üleminek (joonis 2): kui tootja ei asu EL-is, laieneb vastutus importijale või tootja volitatud esindajale; kui too ei asu EL-is, laieneb vastutus tellimuse täitmise teenuse osutajale; kui seda ettevõtjat ei ole võimalik kindlaks teha, laieneb vastutus toote levitajale või digiplatvormi pakkujale. Vastutuse jagunemine eri isikute vahel ei ole aga läbinisti uus, sest ka kehtivas õiguses võrdsustatakse tootjaga eri subjekte, kes ei ole toote tootjad selle tavatähenduses. Nii võib ka kehtiva õiguse järgi vastutada näiteks toote sisetootja või toote müüja. Sellegipoolest on vastutuse jagunemist täpsustatud ja lisaks on vastutavate ettevõtjate ringi lisandunud digiplatvormi pakkujad (näitena võib tuua osta.ee).

Puudusega toote tekitatud kahju

Joonis 2. Puudusega toote tekitatud kahju eest vastutavate ettevõtjate ring

Euroopa Komisjoni mõjuhindangus prognoositakse, et kavandatavate muudatuste tulemusena suurenevad tootjate kulud vastutuskindlustusele. Kuigi ka Eesti kontekstis ei saa sellist mõju välistada, võib selle realiseerumise tõenäosust pidada pigem väikeseks. Esiteks on puudusega tootest tulenevaid kahjujuhtumeid vähe ning tõenäoliselt moodustavad need vaid väikese osa kõigist juriidiliste isikute vastutuskindlustuse juhtumitest. Teiseks näitab kindlustusstatistika, et tsiviilvastutuskindlustuse puhul ületavad laekunud kindlustusmaksed märkimisväärselt kindlustushüvitiste väljamakseid. Hüvitiste ja laekunud kindlustusmaksete suhe on tsiviilvastutuskindlustuses oluliselt väiksem kui mitme teise kahjukindlustuse liigi puhul.³¹ Seega on pigem vähetõenäoline, et eelnõukohased muudatused tingiksid vajaduse kindlustusmakseid suurendada.

²⁸ Euroopa Komisjoni mõjuhindangus (lk 82) on viidatud Euroopa Ühenduse majandustegevusalade klassifikaatorile NACE, mille Eesti kohandustega versioon on EMTAK. Nii NACE kui ka EMTAK-i kohaselt kajastatakse töötleva tööstuse ettevõtjad jaotuses C. Euroopa Komisjoni mõjuhindangu kohaselt puudutab direktiiv pea kõik ettevõtjad, kelle põhitegevusala liigitub töötleva tööstuse jaotusesse. Erandiks on alajaotus C33 (masinate ja seadmete remont, hooldus ja paigaldus).

²⁹ Äriregistri andmed juriidiliste isikute tegevusalade kohta, [Tegevusalad | e-Äriregister](#) (17.09.2026).

³⁰ Statistikaameti andmed statistilisse profiili kuuluvate ettevõtjate kohta (tabelid ER022, ER021).

³¹ Tuginedes Statistikaameti 2025. aasta andmetele (tabel PR107) on näha, et kahjukindlustuse puhul tervikuna on väljamaksete ja saadud maksete suhe 0,56, mis sisuliselt tähendab, et iga saadud euro kohta tuleb kindlustusandjal teha väljamakseid 56 senti ulatuses. Tsiviilvastutuskindlustuse puhul, mis hõlmab ka vastutust puudusega toote eest, on vastav koefitsient 0,33.

Ka Euroopa Liidu andmed ohtlike toodete kohta viitavad, et Eestist pärit toodetega on pigem vähe probleeme. 2025. aastal oli 4671 ohtlikuks tunnistatud toote hulgas neli toodet, mille päritoluriik oli Eesti.³²

Mõju vastutavatele ettevõtjatele võib pikas ajaperspektiivis suurened, kui teadlikkus tootjavastutuse regulatsioonist kasvab ning kannatanud hakkavad kahju hüvitamist sagedamini nõudma. Tooteid importivatel ettevõtjatel on võimalik negatiivset mõju ennetada, tugevdades kontrolli imporditavate toodete ohutuse üle.

Kindlustusandjad

Olulise sihtrühma, keda eelnõuga kavandatakse muudatused mõjutavad, moodustavad kindlustusandjad. Eestis tegutseb praegu kaheksa kahjukindlustusandjat ja seitse välismaiste kahjukindlustusandjate filiaali. Lisaks pakub Eestis kahjukindlustusteenust suur hulk piiriüleseid teenusepakkujaid.³³ Sihtrühma piiritlemiseks on tabelis 1 toodud andmed kindlustusandjate kohta, kes tegid möödunud aastal tsiviilvastutuskindlustuse väljamakseid.

Tabel 1. Kindlustusandjad ja välismaiste kindlustusandjate filiaalid ning nende tehtud tsiviilvastutuskindlustuse väljamaksed 2025. aastal

	Tsiviilvastutuskindlustuse väljamaksete summa 2025. aastal
Akciné draudimo bendrovė Gjensidige Eesti filiaal	463 600
AAS BTA Baltic Insurance Company Eesti filiaal	565 000
ERGO Insurance SE	1 592 400
Swedbank P&C Insurance AS	2 296 100
If P&C Insurance AS	1 987 200
Salva Kindlustuse AS	349 900
AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal	762 700
Compensa Vienna Insurance Group UADB Eesti filiaal	924 000
LHV Kindlustus AS	97 400
Balcia Insurance SE Eesti filiaal	20 400

Allikas: Statistikaamet (tabel PRI107)

Täpsed andmed puuduvad, kui palju on esinenud kahjujuhtumeid põhjusel, et puudusega toode tekitab füüsilisele isikule kahju, ning millised on olnud väljamakstud kahjusummad. Samuti ei ole teada, kui palju kasutavad kindlustusandjad taolistel juhtudel tagasinõudeõigust.

Mõju kindlustusandjatele ei ole vahetu, sest see sõltub nii kannatanute kui ka vastutavate ettevõtjate tegevusest. Pikas ajaperspektiivis on võimalik, et juriidiliste isikute vastutuskindlustuse juhtumite arv sageneb, see omakorda võib tingida vajaduse kindlustusmaksete tõstmiseks.

Kohtud

³² Euroopa Liidu Safety Gate Alert System, 2025. aasta ülevaade, [Safety Gate 2025 – Directorate-General for Justice and Consumers \(DG JUST\)](#)

³³ Andmed kindlustusandjate ja -vahendajate kohta on leitavad Finantsinspektsiooni veebilehel, [Kindlustusandjad | Finantsinspektsioon](#).

Seni on tootevastutuse regulatsioon olnud Eestis õiguspraktikas marginaalse tähtsusega. Kohtuvaidlusi on olnud vaid üksikutel juhtudel (TlnRngKo 2-21-10225 ja HMKo 2-21-10225; TlnRngKo 2-10-19489 ja HMKo 2-10-19489; TlnRngKo 2-19-8 ja PMKo 2-19-8; TrtRngKo 2-20-2122). Selle üheks põhjuseks on ilmselt asjaolu, et tootja asub reeglina tarbijast „kaugemal“ kui toote tarbijale müünud isik.

Euroopa Komisjoni mõjuhinnaangus on välja toodud, et hinnanguliselt on Euroopa Liidus tervikuna umbes 209–452 kohtuvaidlust aastas, mis puudutavad tootjavastutust.³⁴

Kohtutele kaasneb eelnõukohaste muudatustega vajadus ennast uute nõuetega kurssi viia. Edaspidi võib tootjavastutust puudutavate kohtuasjade arv vähesel määral suureneda, kuid mõju on pikaajaline ning sellega ei kaasne täiendavat ressursivajadust.

Tarbijakaitse- ja Tehnilise Järelevalve Amet

Tarbijate üldise teavitamiskohustuse kaudu mõjutavad kavandatavad muudatused vähesel määral Tarbijakaitse- ja Tehnilise Järelevalve Ameti töökorraldust.

Direktiivi 2024/2853 põhjenduse 28 kohaselt on liikmesriikidel oluline tagada, et pädevad tarbijakaitseasutused või -organid annavad mõjutatud tarbijatele kogu asjakohase teabe, et nad saaksid uue direktiivi kohast hüvitise saamise õigust tulemuslikult kasutada. On asjakohane, et liikmesriigid võtaksid seda tehes arvesse tarbijakaitseõiguse rakendamise eest vastutavate riiklike ametiasutuste koostöö kohustusi, eelkõige Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) 2017/2394 tulenevaid kohustusi. Oluline on, et liikmesriikide tarbijakaitseasutused ja -organid vahetaksid korrapäraselt teavet, mida nad saavad, ning teeksid tihedat koostööd turujärelevalveasutustega. Liikmesriigid saavad lisaks ergutada pädevaid tarbijakaitseasutusi ja -organeid andma tarbijatele teavet, et tarbijatel oleks hõlpsam direktiivi kohast hüvitise saamise õigust tulemuslikult kasutada.

7. SEADUSE RAKENDAMISEGA KAASNEVAD RIIGI JA KOHALIKU OMAVALITSUSE TEGEVUSED, EELDATAVAD KULUD JA TULUD

Seaduse rakendamisega ei kaasne riigile ega kohalikule omavalitsusele otseseid tulusid ega kulusid.

Direktiivi 2024/2853 art 19 lg 1 kohaselt on liikmesriigil kohustus avaldada kergesti juurdepääsetavas elektroonilises vormingus kõik lõplikud (jõustunud) otsused, mille tema riiklik apellatsioonikohus või kõrgeima astme kohus on teinud direktiivi kohaselt algatatud menetlustes. Otsused avaldatakse kooskõlas liikmesriigi õigusega.

Kuna Eestis juba avaldatakse jõustunud kohtuotsused elektrooniliselt, ei too see artikkel kaasa uusi kohustusi.

Sama artikli lg 2 kohaselt loob komisjon kergesti juurdepääsetava ja üldsusele kättesaadava andmebaasi, mis sisaldab liikmesriikide vastavaid kohtuotsuseid, ja haldab seda. Direktiivi 2024/2853 põhjenduse 61 kohaselt on selle eesmärk parandada arusaamist, kuidas direktiivi

³⁴ European Commission. Commission staff working document: Impact assessment report accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective products (SWD(2022) 316 final). Brussels, 28.09.2022, lk 30. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A52022SC0316>

riiklikul tasandil kohaldatakse, muu hulgas üldsuse, õigusvaldkonna töötajate, akadeemiliste ringkondade esindajate ja liikmesriikide huvides. Kuna Eestis juba avaldatakse kõikides kohtuastmetes jõustunud lahendeid ja need on elektrooniliselt kättesaadavad Riigi Teataja veebilehel, ei loo eeltoodu Eestile uusi kohustusi.

8. RAKENDUSAKTID

Seaduse rakendamiseks ei tule luua ega muuta rakendusakte.

9. SEADUSE JÕUSTUMINE

Uue tootevastutuse direktiivi ülevõtmise tähtpäev on 09.12.2026, mis on ka muudatuste riigisisene jõustumiskuupäev.

Eeldades, et eelnõu on võimalik 2026. a sügisel vastu võtta, on kavandatud aeg seaduse väljakuulutamise ja jõustumise vahel ligikaudu kaks kuud. See periood on piisav eeltöödeks ja normidega tutvumiseks nii tootjatele, kes on olnud vastutuse subjektid kehtiva tootevastutuse regulatsiooni alusel, kui ka muudele vastutavatele ettevõtjatele, kes võivad uue regulatsiooni järgi samuti toote puuduse eest vastutada. Normidega peavad tutvuma ja eeltöid tegema ka kindlustusandjad, kellel võib tekkida vajadus üle vaadata tootjate vastutuskindlustuse tingimused ja maksed.

Juhul kui seaduseelnõu ei jõuta seletuskirjas märgitud aja jooksul menetleda ja seaduse jõustumine hilineb, tekib vastuolu direktiivi 2024/2853 art 22 lg-s 1 märgitud jõustumisajaga ning Euroopa Komisjonil on õigus alata Eesti suhtes rikkumismenetlus ELTL-i art 258 alusel.

10. EELNÕU KOOSKÕLASTAMINE, HUVIRÜHMADE KAASAMINE JA AVALIK KONSULTATSIOON

Enne eelnõu koostamist küsis Justiits- ja Digiministeerium enda 26.02.2025. a kirjas nr 8-4/1961-1 huvigruppide arvamust direktiivis liikmesriikidele jäetud valikute kohta. Vastused esitasid 2025. a kevadel Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Kliimaministeerium, Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit, Tartu Ülikooli õigusteaduskond, Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet, Eesti Kindlustusseltside Liit ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Neid arvamusi on püütud võimalikult suures osas eelnõu koostamisel arvestada.

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks Kliimaministeeriumile, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile. Eelnõu esitatakse arvamuse avaldamiseks järgmistel isikutele ja asutustele: Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit, Tartu Ülikooli õigusteaduskond, Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet, Eesti Kindlustusseltside Liit, Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon, Eesti Suurettevõtjate Assotsiatsioon, Eesti Kaupmeeste Liit, Eesti E-kaubanduse Liit, Eesti Advokatuur, Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituut, Tallinna Tehnikaülikooli õiguse instituut, Riigikohus, Tallinna Ringkonnakohus, Tartu Ringkonnakohus, Harju Maakohus (Tallinna kohtumaja), Pärnu Maakohus, Tartu Maakohus, Viru Maakohus, Eesti Toiduainetööstuse Liit, Eesti Ehitusmaterjalide Tootjate Liit, Eesti Elektritööstuse Liit, Eesti Elektroonikatööstuse Liit, Eesti Kaupmeeste Liit, Eesti Keemiatööstuse Liit, Eesti Masinatööstuse Liit, Eesti Plastitööstuse Liit, Eesti Ringmajandusettevõtete Liit, Eesti Rõiva- ja Tekstiililiit, MTÜ Eesti Mööblitootjate Liit.

Algatab Vabariigi Valitsus __.__.2026

(allkirjastatud digitaalselt)